

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра «Економіка підприємства»

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри ЕПР

_____ д.е.н., проф. В.М. Хобта
(підпис)

«___» _____ 2022 р.

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

бакалавра

на тему: «УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»

Виконав: студент 3-го курсу, групи АПУзп-19

спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

Поліщук І.О.

(підпис)

Керівник: доцент кафедри ЕПР, к.е.н., доц. Табачкова Н.А.

(підпис)

Рецензент: професор кафедри УФЕБ, д.е.н., доц. Коваленко Ю.О.

(підпис)

*Засвідчую, що у цій випускній кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць інших
авторів без відповідних посилань*

Студент _____
(підпис)

Луцьк – 2022 р.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра «Економіка підприємства»
Освітній ступінь «бакалавр»
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Завідувач кафедри ЕПР
_____ /В.М. Хобта/
«___» _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Поліщуку Івану Олеговичу

1. Тема роботи: «Управління захистом територіальних громад», керівник роботи к.е.н., доц. Н.А. Табачкова, затверджені наказом по університету від «05» травня 2022 р. № 178.
2. Строк подання студентом роботи – «10» червня 2022 р.
3. Вихідні дані до роботи:
Законодавча та нормативно-правова база, статистична інформація по Україні, регіонам та територіям
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки:
 - 1) Теоретичні аспекти управління захистом територіальних громад;
 - 2) Економіко-аналітичне забезпечення управління обороною територіальних громад;
 - 3) Заходи щодо вдосконалення управління системою оборони територіальних громад України.
5. Перелік графічного матеріалу: демонстраційний матеріал на 14 листах формату А4; таблиць - 6 ; рисунків - 14.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I-III	Табачкова Н.А., доц. кафедри ЕПР		
Нормо-контроль	Панкова М.В., ас. кафедри ЕПР		

7. Дата видачі завдання – «15» квітня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Підбір та вивчення літератури за темою	10.05.2022р.	
2	Написання першого розділу	20.05.2022р.	
3	Написання другого розділу	30.05.2022р.	
4	Написання третього розділу	07.06.2022р.	
5	Оформлення роботи та подання на рецензування	10.06.2022р.	

Студент _____ І.О.Поліщук
(підпис)

Керівник роботи _____ к.е.н., доц. Н.А. Табачкова
(підпис)

АНОТАЦІЯ

В дипломній роботі розглянуто теоретичні аспекти управління захистом територіальних громад в умовах сучасних українських реалій, на основі вивчення загально-теоретичних основ управління обороною країни та окремих її територій.

Визначено сутність та роль цивільного захисту, логістики та процесів комплектування збройних сил України, завдання територіальної оборони в країні.

Надано загальну характеристику системи управління обороною, досліджено стан її матеріального забезпечення.

Проаналізовано основні показники ефективності української системи оборони територіальних громад, представлено зарубіжний досвід їх захисту.

Розроблено заходи щодо вдосконалення управління системою оборони територіальних громад, надано пропозиції щодо використання досвіду безпекової політики країн НАТО та практичні рекомендації щодо побудови систем національної оборони та безпеки територіальних громад.

Ключові слова: територіальні громади, захист, цивільна оборона, воєнний стан, управління обороною, військовий потенціал, логістика.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	7
1.1. Загально-теоретичні основи управління обороною України.....	7
1.2. Роль цивільного захисту у забезпеченні національної безпеки держави та територіальних громад.....	12
1.3. Сутність та завдання територіальної оборони України.....	21
1.4. Логістика і комплектування збройних сил України.....	26
2. ЕКОНОМІКО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОНОЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	34
2.1. Загальна характеристика системи управління обороною України під час війни.....	34
2.2. Аналіз основних показників ефективності української системи оборони територіальних громад.....	39
2.3. Порівняльна характеристика української системи оборони з передовими військовими країнами.....	46
3. ЗАХОДИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМОЮ ОБОРОНИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ.....	51
3.1. Пропозиції щодо використання досвіду безпекової політики країн НАТО.....	51
3.2. Практичні рекомендації щодо побудови систем національної оборони та безпеки територіальних громад.....	55
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	69

ВСТУП

В умовах переходу до ринкових відносин активізується безліч проблем управління соціально-економічним розвитком країни та її регіонів. Стан економіки визначає можливість вирішення соціальних питань та реалізації соціальних програм. Протягом понад трьох останніх десятиріч в молодій незалежній державі Україна проблеми об'єктивного та суб'єктивного характеру визначають загальний рівень економічного розвитку в країні та на окремих її територіях. Спад промислового виробництва і пов'язані з ним зростання безробіття, інфляції та зменшення надходжень до бюджетів усіх рівнів негативно позначаються на рівні життя кожного громадянина України, основним джерелом доходів більшості з яких є заробітна плата.

Несприятливий інвестиційний клімат в країні та її регіонах не дозволяє в повній мірі використовувати потенціальні фінансові, матеріальні ресурси та технології у виробничих процесах. Використання інструментів державного регулювання не завжди є раціональним та ефективним. І головне – це нові сучасні виклики, пов'язані з військовою агресією з боку Росії. Україна не готова була до такого повороту подій. Вона, як миролюбна держава, будувала дороги, мости, будинки, промислові споруди.

Щодо розвитку промисловості, стратегічно важливого напрямку розвитку економіки, в останні десятиріччя йому не приділялося достатньої уваги, а без цього, тільки на основі розвитку ринкової інфраструктури та фінансової сфери, неможливо досягти виходу країни з затяжної економічної кризи та стабілізації соціально економічного розвитку. Окремим питанням виступає розвиток українського воєнно-промислового комплексу, якому протягом значного періоду часу не приділялося майже ніякої уваги.

Територіальні громади, в свою чергу, потребують вирішення багатьох питань та проблем, головною з яких на сьогодні є проблема їх захисту в умовах воєнного стану. Саме через це вважається актуальним вибір напрямку

дослідження, об'єктом якого є система захисту територіальних громад в сучасних соціально-економічних умовах. Предметом дослідження є процеси підтримання життєдіяльності територіальних громад та їх захисту в умовах воєнного стану.

Метою даної роботи є розробка заходів щодо удосконалення системи управління захистом територіальних громад в сучасних умовах.

Для досягнення цієї мети в роботі необхідно виконати наступні завдання:

- дослідити теоретичні аспекти управління обороною країни та захистом територіальних громад;
- надати загальну характеристику системи оборони України;
- проаналізувати основні показники ефективності національної системи оборони та територіальних громад;
- надати порівняльну характеристику української системи оборони з передовими країнами світу;
- розробити заходи, надати пропозиції та практичні рекомендації щодо вдосконалення системи управління захистом територіальних громад в умовах сучасних викликів.

Пропозиції, надані в дипломній роботі, допоможуть українським територіальним громадам стійко тримати оборону і наближати перемогу України в цій страшній безглуздій війні.

1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Загально-теоретичні основи управління обороною України

Нормативно-правовою основою втілення обороною політики держави є Конституція України, в якій зазначено, що «захист суверенітету незалежності та територіальної цілісності України, забезпечення її економічної, енергетичної та інформаційної безпеки є найважливішими завданнями держави, справою усієї української нації. Оборона України це насамперед захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності які в основному покладаються на Збройні Сили України та підрозділи інших силових структур» [1].

На протязі століть, з початку існування перших державних утворень, головною функцією цих утворень було оборона та захист утриманих територій. Оборона територій держави і донині залишається головною і фундаментальною функцією держави, саме тут проявляється необхідність в управлінні цим процесом за допомогою ієрархічно побудованих вертикальних зв'язків і жорстких ланок підпорядкування. Військовий апарат держави це її хребет, це також мільйони бюджетних коштів та інвестицій, сотні тисяч робочих місць, тому теоретичне освітлення управління обороною України є важливим для врахування та купування недоліків чинної системи управління.

Зрозуміло, що нова модель оборонної організації України та її Збройних Сил потребує розробки. Це бачення відповідає сучасним євроатлантичним підходам до оборонної реформи та організації оборони. 20 вересня 2019 року Президент України підписав закон про зміни до «Закону про оборону України», частина 3 статті 2 якого передбачає, зокрема, «затвердження Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України структури плану оборони України та її територіальних громад та військово-адміністративний поділ

території України. Порядок розробки і втілення плану з оборони України визначатиме Кабінет Міністрів України» [2].

Система управління обороною вивчалась різними авторами такими як, В.С. Фролов, В.М. Семененко, О.В. Андрощук, Л.О. Кравченко та інші. Фахівці вивчали як іншомний досвід у побудові сучасної системи оборони так і інформаційну, соціальні та психологічну складову цієї системи.

На думку В.С. Фролова і В.М. Семененко «російська агресія проти України суттєво ускладнила завдання організації оборони держави, а міжнародна обстановка у сфері безпеки з кожним роком стає дедалі складнішою та непередбачуванішою» [7].

У процесі «гібридної агресії» війни проти української держави, Росія використовує передові, нетрадиційні методи боротьби з українською державою. Найнебезпечнішим є те, що агресора підтримують деякі проросійські громадяни України.

Приватизація українських ЗМІ проросійськими силами суттєво розширить інформаційний простір Російської Федерації в Україні та посилить вплив антиукраїнської ідеології на її громадян. Протягом восьми з половиною років українські джерела інформації не поширювалися на тимчасово окуповані території Донецької та Луганської області, Автономної Республіки Крим, але навіть на тимчасово не підконтрольних територіях, що не належали до зони дії ООС.

Таким чином, враховуючи значну перевагу військового потенціалу Росії, самостійний опір агресору, використовуючи існуючу пострадянську модель оборони України, є проблематичним. Аналіз нормативно-правової бази і законодавства України та інші нормативні акти дають чіткі визначення оборони України та всіх її характерних понять. Закон України «Про оборону України» визначає оборону України, основні національні інтереси України, види військових конфліктів, сили оборони. Згідно зазначеного Закону: «Оборона України - система політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів

держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту» [2].

Виходячі з вищеіказаного, визначення головною задачею системи управління обороною України є захист національних інтересів України, як суверенної і демократичної держави.

Рис.1.1 – Фундаментальні національні інтереси України

Фундаментальні національні інтереси України представлені на рисунку 1.1. Третій пункт вже втратив свою актуальність, оскільки під час війни, інтеграційні процеси вступу України до НАТО були заморожені. Однак, після перемоги ці інтеграційні процеси будуть тривати як і зазначено у Конституції України.

Закони України визначають основний напрям інтеграції системи оборони держави – перехід на принципи і стандарти НАТО з метою досягнення сумісності застосування Збройних Сил України та сил оборони з угрупованнями військ (сил) армій держав – членів НАТО.

Семенченко А. І. та Ситник Г. П. виділяють інформаційну сферу, як одну з найважливіших сфер, які впливають на обороноздатність країни. Згідно Закону України «Про національну безпеку України», визначається склад сектору безпеки й оборони України: «Сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних компонентів: сили безпеки; сили

оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання які добровільно залучаються до забезпечення національної безпеки» [4].

Суть оборонної організації України полягає у розробці структури управління, яка забезпечуватиме їх функціонування в умовах безпекового середовища, що постійно змінюються. Відповідно до Закону України «Про оборону України» визначено «основні елементи організації оборони держави (підготовка держави до оборони в мирний час), яка охоплює шістнадцять завдань

- прогнозування дій супротивника адекватна оцінка загроз;
- здійснення діяльності розвідувальних служб та збір інформації;
- здійснення незалежної і відповідної національним інтересам України зовнішньо-політичної діяльності;
- сталий розвиток військової сфери і військової промисловості;
- удосконалення ієрархічної структури ЗСУ вироблення та уточнення притаманних їй завдань, методів і функцій;
- створення сприятливих умов задля сталого і ефективного розвитку національної економіки;
- підготовка загального плану національного опору створення і підтримка національного руху опору зовнішній агресії;
- забезпечення життєдіяльності і коректного виконання усіх завдань служби цивільного захисту населення;
- комплектування української армії, військовим обладнанням і важкою технікою та військовим майном;
- розвиток та укріплення військово-технічного співробітництва та кооперації з міжнародними партнерами;
- підготовка переходу економіки на військові рейки під час особливого періоду;
- створення державних матеріальних запасів та фінансових резервів та казначейських фондів на особливи період;

- охорона державного кордону здійснення пограничного контролю;
- захист інфопростору від ворожої пропаганди, розвиток інформаційної інфраструктури;
- здійснення заходів з кібербезпеки і кібернападу» [2].

Для виконання цих та інших завдань готується План оборони України, який є «невід'ємною частиною оборонного планування, що містить низку документів, що визначають зміст, обсяг, виконавців, процедури та терміни політичних, економічних та соціальних процесів, , військові, наукові, науково-технічні, інформаційні, правові, організаційні, інші державні заходи з підготовки та захисту збройної оборони у разі збройної агресії або збройного конфлікту» [2].

Стаття 102 Конституції України та Закон України «Про оборону України» передбачають керівництво Президентом України у сфері безпеки та оборони. Статтею 13 Закону України «Про національну безпеку України» передбачено, зокрема, що «Президент очолює Раду національної безпеки і оборони України (РНБО) та виконує її рішення в установленому порядку» [1-2, 4].

Статтею 4 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» визначено повноваження РНБО[5]. Таким чином, українське законодавство дає визначення та усім характеристики оборони, але не враховує систему організації оборони та чітку структуру оборонного керівництва України, яка б відповідала сучасним умовам та принципам військового управління.

Аналіз поняття «національної оборони» дає змогу зробити наступний висновок, що сукупність підготовчих заходів держави до оборони безпосередньо залежить від напрямку та масштабів ескалації та рівню загрози національним інтересам. Досвід подолання гібридних загроз Росії показує, що ворог готує цілу низку викликів і загроз національним інтересам держави, на які наша держава має шукати асиметричну відповідь.

1.2. Роль цивільного захисту у забезпеченні національної безпеки держави та територіальних громад

З проголошенням суверенітету та незалежності України, було почато правове оформлення цивільного захисту, як державної оборонної системи управління та сил для організації та здійснення заходів щодо цивільної оборони громадян від наслідків надзвичайних, аварійних та катастрофічних ситуацій.

Законом України від 02.10.2012 № № 5403-VI «Про цивільний захист України», затверджено Кодекс цивільного захисту в Україні[3].

Організація цього процесу управління цивільним захистом, на усьому шляху його зародження та розвитку, напряду пересікається системою забезпечення національної безпеки та оборони. Органи та підрозділи систему управління цивільним захистом населення є одними з суб'єктів, за допомогою яких забезпечуються національна безпека та загалом оборона України.

Цивільний захист - це система заходів, щодо підготовки населення України до захисту у першу чергу цивільних а також, матеріальних і культурних цінностей від небезпеки, що виникає внаслідок бойових дій або від надзвичайних та аварійних ситуацій природного або антропогенного характеру. Організація заходів цивільної оборони є однією з найважливіших функцій держави, складових оборонної структури, безпеки держави.

Основними завданнями цивільного захисту є:

- захист населення та громадян від наслідків аварій, стихійного лиха та сучасних засобів ураження (пожежі, вибухи, викиди високотоксичних речовин, епідемії тощо);
- координація діяльності органів управління щодо прогнозування, попередження та усуненню наслідків екологічних та природних катастроф, аварій та катастроф;

- розробка та підтримка систем управління, звітності, зв'язку, моніторингу та контролю радіаційної, хімічної небезпеки;
- підвищення стійкості та швидкості ліквідації аварійної ситуації на різних об'єктах у ключових галузях економіки;
- виконання аварійно-рятувальних, пошукових та інших термінових робіт;
- спеціальна підготовка командирів і військ, загальна підготовка населення та насичення громадян способам захисту та реагування на надзвичайні ситуації під час миру або війни;
- нагромадження базових засобів індивідуального захисту населення;
- організація виробництва найпростіших засобів захисту населення;
- евакуація населення з великих міст та сусідніх населених пунктів, які можуть опинитися у зоні сильного руйнування або катастрофічного затоплення;
- організація інформування населення про небезпеку авіаударів противника, радіоактивного, хімічного зараження, стихійних лих;
- навчання населення захисту від зброї масового ураження та проведення рятувальних та аварійно-відновлювальних робіт.

Основні заходи щодо захисту населення та економіки:

- охорона продуктів харчування, водопостачання та водопровідного обладнання, худоби, кормів тощо. зараження радіоактивними та високотоксичними речовинами та біологічними речовинами;
- навчання населення тому, як захищатися в надзвичайній ситуації.

Принципи захисту населення такі:

- захист населення та громадян на всій території України;
- розголений та адаптивний захист громадян з урахуванням географічних, економічних, природних особливостей, місцевості та ступеня реального ризику виникнення надзвичайної або аварійної ситуації;
- завчасне створення та планування щодо виконання заходів безпеки;
- максимальне застосування сил та засобів, необхідних для визначення обсягу та змісту заходів щодо захисту населення.

Система цивільного захисту складається з:

- органи влади та управління, відповідальні за безпеку населення, попередження та запобігання надзвичайних ситуацій та ліквідацію надзвичайних ситуацій (МНС, МВС, міськрайонні відділи управління та надзвичайних ситуацій тощо);

- органи повсякденного управління для забезпечення захисту населення;

- сили та засоби, призначені для виконання завдань цивільного захисту;

- кошти на випадок надзвичайних ситуацій та фінансові, оздоровчі та матеріально-технічні ресурси;

- системи зв'язку та інформаційного оповіщення, контролю та інформаційного забезпечення.

Цивільний захист зазвичай проводиться за територіально-виробничим принципом. Основною ланкою системи цивільної оборони є економічна або інфраструктурна одиниця (фабрика, підприємство, університет тощо).

Начальником цивільного захисту економічної одиниці є керівник або голова підприємства (начальник цивільного захисту адміністративно-територіальної одиниці – керівник виконавчої влади). Керівники цивільного захисту відповідають особисто на несуть кримінальну та адміністративну та інші види відповідальності за організацію та контроль щодо здійснення заходів цивільного захисту або закупівлі необхідних засобів індивідуального захисту на підзвітних підприємствах та територіях на якому розташовані економічні одиниці.

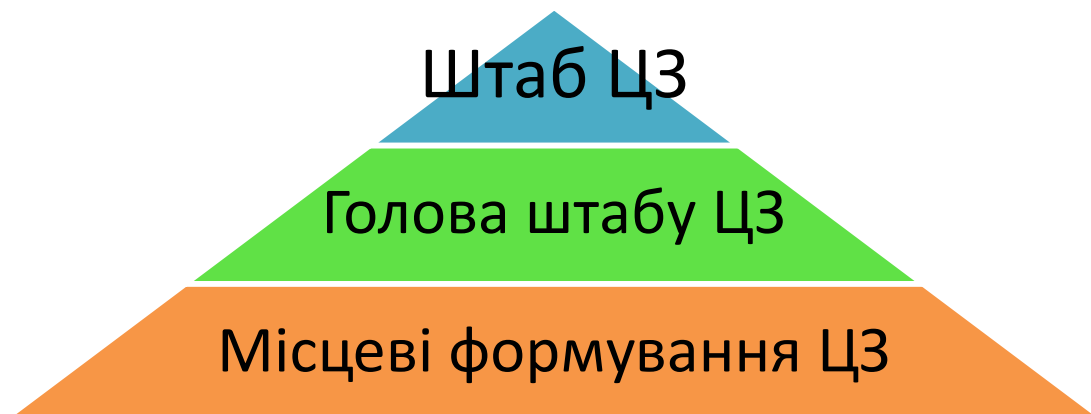

Рис. 1.2 – Спрощена схема підпорядкування у системі цивільного захисту.

Спрощена модель підпорядкування у системі цивільного захисту представлена на рисунку 1.2. Захист населення й матеріальних засобів від зброї масової поразки може бути досягнута лише спільними зусиллями Збройних Сил, цивільної оборони й усього населення.

Відповідно до тієї ролі, що покликана зіграти цивільна оборона в майбутній війні, на неї покладають наступні основні завдання:

Захист населення і матеріальних ресурсів від засобів масового знищення та зброї масового ураження може бути досягнутий за допомогою збройних сил та їх співпраці з управлінням цивільного захисту .

Відповідно до ролі цивільної оборони в наступній війні вона має такі основні завдання:

- загальнообов'язкова оснащення населення країни індивідуальними засобами захисту від хімічної, бактеріологічної та ішої зброї масового ураження;
- захист громадян від впливу іонізуючого впромінювання, нервово паралітичної компоненти та шкідливих мікроорганізмів ядерної, хімічної та бактеріологічної зброї;
- забезпечення сталої роботи господарських об'єктів у період війни;
- проведення рятувальних та невідкладно-відновлювальних робіт в осередках ЗМЗ та надання допомоги постраждалому населенню;
- захист тварин, рослин, харчових продуктів, сировини, водопостачання та кормів від радіоактивних, бактеріальних та хімічних інфекцій та ліквідації наслідків таких інфекцій.

Кожне з цих завдань вирішується комплексом заходів у мирний і воєнний час.

Розглянемо завдання та заходи цивільного захисту більш детально.

Основним завданням цивільної оборони є захист громадян та населення від зброї масового ураження. Це завдання вирішується шляхом розпорошення робітників і службовців, переселення населення в передмістя, розміщення

населення в захисних спорудах, забезпечення його засобами індивідуального захисту.

Враховуючи територіальну специфіку України, найбільш доцільним і економічним способом захисту населення від зброї масового знищення є евакуація та розсередження робітників і службовців та населення з великих міст у передмістя.

Розосередження визначається як переміщення (вилучення) населення великих міст від 500 тис мешканців і розміщення робітників у передмісті підприємств і установ, які займалися виробничою діяльністю в місті під час війни.

Розсередженню також підлягають робітники та службовці народногосподарських об'єктів, які є особливим стратегічним об'єктом ворожих ядерних ударів. Під час евакуації здійснюється перевезення та переселення інших жителів великих міст у передмістя, а також вивезення населення, що проживає в зоні можливого катастрофічного паводку до руйнування гідротехнічних споруд.

Успішне вирішення проблеми розсередження робітників і службовців та евакуації населення значно зменшить втрати населення у разі застосування противником зброї масового ураження.

Начальники штабів цивільного захисту, а також сільські комітети здійснюють прийом і дислокацію розосередженого та евакуйованого населення, його працевлаштування, оздоровлення та обслуговування населення.

Укриття зі спеціальним обладнанням забезпечують повний захист від радіоактивних речовин і токсичної компоненти бойових отрутих речовин, бактеріальних аерозолів високої вірулентності, світлового та іонізуючого випромінювання, а також знижують ймовірність ураження.

У мирний час у великих містах та ПГТ на стратегічних та важливих для держави об'єктах народного господарства споруджувалися укриття зі спецтехнікою, щоб охопити у вкрити укриттям як найбільше працівників підприємств, фірм та організацій, які ще діяли в місті під час військового часу.

Крім того, для захисту працівників і службовців цих підприємств на деякий час, у разі потреби, будуть збудовані укриття за спрощеним устаткуванням.

У сільській місцевості та малих містах будують притулки, які є необхідними для захисту місцевого населення та переселенців, особливо від радіоактивних матеріалів та хімічного та бактеріального зараження. З цією метою в мирний час проводяться необхідні підготовчі роботи, де повсюдно встановлюються радіаційні укриття на випадок загрози ворожого нападу, для цього використовуються житлові та виробничі споруди, погребі, подвали, овочеві склади, силосні башти або природні укриття, кар'єри, яри, розкопки.

Важливо роздати громадянам та населенню засоби індивідуального захисту. Ця проблема вирішується шляхом забезпечення робітників і службовців базовими засобами індивідуального захисту та завчасного кустарного виготовлення громадянами найпростіших і примітивних засобів захисту.

Існує нагальна потреба в загальному та обов'язковому навчанні населення країни захисту від зброї масового знищення. Поки існує загроза військового нападу, населення має навчитися серйозно і наполегливо захищатися від ядерної, хімічної та бактеріологічної зброї, діяти в вогнищах масового ураження (інфекції). Це навчання відбуваються за відповідними програмами на робочому місці, навчання та проживання. Все населення країни з шкільного віку бере участь у навчанні з цивільного захисту.

Навчання населення організовують і здійснюють начальники цивільного захисту та їх штаби, керівники підприємств, фірм, установ і вищих або загальноосвітніх навчальних закладів, начальники житлово-оперативних управлінь (адміністрації).

Дуже важливо мати резервуари для їжі, життєво необхідних, медикаментів та води в місцях розсередження та локації населення, захищених від радіоактивного, хімічного та бактеріального зараження.

Серед інших захисних заходів важливим є проведення профілактичних заходів для запобігання або зниження ефективності впливу радіоактивних і токсичних речовин і бактеріальних агентів.

Заходи цивільного захисту та протидії загрозі нападу потенціального та застосування їм засобів та зброї масового ураження та знищення можуть бути успішно реалізовані шляхом організації надійної та стабільної системи спостереження, оповіщення та лабораторного контролю.

Досягнення сучасних ракетних технологій дозволяють транспортувати зброю масового ураження на великі відстані, за хвилини, за мінімальний час. У цих умовах система спостереження та оповіщення має діяти швидко, щоб вона встигла захистити населення від зброї масового знищення всіма доступними засобами.

Повідомлення штабу, служб, підрозділів та населення про безпосередню загрозу ворожого нападу та радіоактивного, хімічного чи бактеріального зараження за допомогою однотипних сигналів, екстреного використання всіх доступних засобів зв'язку таких як радіо, телебачення СМС повідомлення або сигнальні пристрої(сирени).

Найважливішим завданням цивільного захисту є здійснення заходів щодо підвищення структурної стійкості об'єктів критичної інфраструктури у галузях промисловості, енергетики, транспорту та зв'язку проти ядерних ударів противника.

Якщо в мирний час робота народного господарства залежить насамперед від наявності достатньої кількості енергії та своєчасного насичення виробництва сировиною, напівфабрикатами та технологічним обладнанням, то під час війни до всього цього додається логістична стійкість промисловості до руйнівних факторів сучасної зброї. Чим більша ця стійкість, тим стабільнішою буде національна економіка під час війни.

Ступінь стійкості національної економіки та її галузей визначає своєчасне впровадження організаційних, інженерно-технологічних заходів, спрямованих

на збереження та підвищення стійкості окремих об'єктів і галузей економіки та економіки в цілому.

Великим і складним завданням цивільного захисту є організація та проведення рятувальних, аварійно-відновлювальних робіт в осередках масового ураження.

Основні рятувальні та аварійно-відновлювальні роботи включають:

- розвідку в осередках ураження (зараження) та переміщення радіоактивних хмар;
- локалізацію та гасіння пожеж;
- розбирання руїн та завалів;
- знаходження та транспортування постраждалих із зруйнованих оборонних споруд, руїн, палаючих будинків, задимлених приміщень;
- охорона здоров'я та евакуація постраждалих з місць ураження до закладів охорони здоров'я;
- локалізація та попередження аварій на пошкоджених комунальних та енергетичних мережах та трубопроводах, які можуть спричинити травмування людей внаслідок вторинних факторів.

Медицинські центри протидії хімічному ураженню та бактеріальних інфекцій в основному використовуються для проведення рятувальних робіт та проведення невідкладних заходів, пов'язаних з дезінфекцією території, будівельних майданчиків, транспорту та обладнання.

Основні заходи та засоби захисту громадян, населення на ураженій території у разі виникнення аварійної або надзвичайної ситуації це протирадіаційний та протихімічний захист.

Організацію заходів радіаційного та хімічного захисту в структурних підрозділах об'єктів здійснюють керівники та посадові особи (працівники), призначені в цих підрозділах для виконання повсякденної роботи, пов'язаної з організацією евакуаційних заходів.

Радіаційний і хімічний захист — це комплекс заходів, спрямованих на запобігання або зменшення впливу іонізуючого випромінювання.

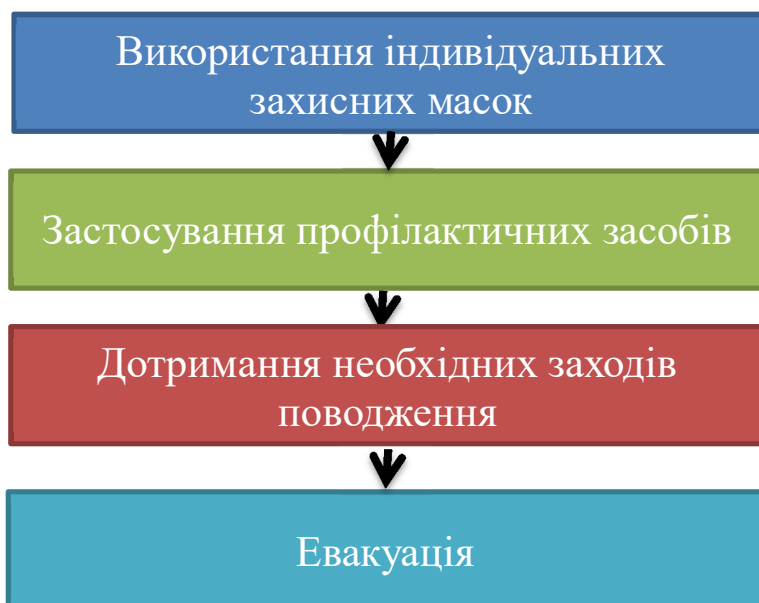

Рис. 1.3 — Міри захисту населення при виникненні радіоактивного забруднення.

У загальному вигляді засоби протирадіаційного захисту представлені на рисинку 1.3. Основними засобами захисту від радіаційної небезпеки це використання індивідуальних засобів захисту дихальних шляхів, застосування профілактичних засобів дотримання необхідних правил поведінки з радіоактивними матеріалами або у зоні хімічного або радіаційного зараження і евакуація яка є крайнім заходом метою якого є збереження здоров'я і життя цивільного населення а також звільнення поля робіт для противохімічних та протирадіаційних заходів.

При виконанні режимів варто пам'ятати, що чим скоріше люди покинуть заражену місцевість тим менше ймовірність їхнього зараження.

Таким чином, цивільний захист відіграє неабияку роль у системи управління обороною територіальних громад і України в цілому. Цивільна оборона є дуже корисною тому що саме від її рішучих дій залежить мінімізація втрат і збитків які наносить ворог або природна стихія. Цивільно оборона забезпечує розбирання завалів допомагає рятувальникам у пошуку поранених повідомляє про вибухонебезпечних матеріалів веде просвітницьку роботу. З появою зброї масового ураження система цивільна оборону стає необхідною

ланкою в управлінні обороною оскільки заходи цивільної оборони допомагають позбутися зайвих жертв серед цивільного населення і уникнути паніки яка може негативно вплинути на обороноздатність окремої ділянки оборони.

1.3. Сутність та завдання територіальної оборони України

Необхідність посилення контролю над місцевістю та чисельна перевага противника змусили Командування Збройних Сил України сформувати в Україні війська територіальної оборони (ТРО). Основними перевагами сил ТРО є швидкість розгортання особового складу, чисельна перевага над противником та знання місцевості. В історії є чимало прикладів того, що народний опір організовувався на базі народних ополченців та партизанських формувань, але на відміну від історичних прототипів, Українська ТРО підпорядковується Генеральному штабу ЗСУ і включена до складу Збройних Сил України. Найтиповішим прикладом ТРО є Естонія і розроблений на її базі. «Балтійський» тип територіальної оборони (охорони) (найхарактерніший приклад — Естонія) деякі українські експерти пропонують спиратися на такі принципи організації територіальної оборони як:

- підрозділи територіальної охорони навчаються безперервно, а не тільки на військових зборах;
- щомісяця збираються команди тероборони та беруть участь у стрільбі, тактико-медичній підготовці;
- ТРО діє не лише у воєнний, а й у мирний час: надзвичайні ситуації, епідемії тощо.

З 2012 року до складу сухопутних військ увійшли спеціальні батальйони сухопутної територіальної оборони, які чисельність яких поповнювалась за рахунок мобілізації – фактично їх не існувало в мирний час і вони мали б складатися з військовозобов'язаних у разі загальної мобілізації. Командирами батальйонів територіальної оборони були офіцери відділу цивільного захисту

обласних військових комісаріатів. У цьому ж році було проведено перше єдине у своєму роді навчання, в ході якого було на практиці відпрацьовано розгортання батальйону його та бойового злагодження.

З початком агресії РФ у 2014 році було прийнято рішення мобілізувати всі батальйони тероборони до 30 травня 2014 року. Проте укомплектовані частини набрані переважно з призовників не були використані під час конфлікту, і в червні 2014 року, після погіршення ситуації на фронті, батальйони були передані під командування АТО та направлені в райони бойових дій або на кордон з Кримом.

Батальйони були озброєні лише стрілецькою зброєю та легкою технікою. Початкова чисельність персоналу становила 423 особи, яка змінилася з введенням додаткових підрозділів (зенітного підрозділу ПЗРК "Ігла", тральщика тощо). Наприкінці 2014 року батальйони територіальної оборони були реорганізовані в мотопіхотні та передані до складу бригад Сухопутних військ.

У 2018 році було розформовано всі підрозділи територіальної оборони та створено бригаду територіальної оборони з мінімальною чисельністю особового складу до шести БТГ. Формування штатних бригад було доручено військовим призовним відділенням і їм давали 30 днів (з бойовим злагодженням).

У 2020 році територіальні батальйони опинились в структурі Командування Сухопутних військ ЗСУ на чолі з генерал-майором Анатолієм Баргілевичем було створено Командування територіальної оборони.

На кінець 2021 року загальна кількісний склад батальйонів тероборони у сухопутних військах становив 580 військовослужбовців.

У 2022 році війська територіальної оборони були виведені зі складу Збройних сил України.

Територіальна оборона України - це система визначених державою, заходів спеціального та військового характеру, що виконуються як в мирний час так і в особливий військовий період для боротьби з військовими загрозами,

захисту громадян, оборони територій, навколишнього середовища, споруд та майна від нападу супротивника надзвичайних ситуацій тощо.

Відповідно до Закону України «Про оборону України», «територіальну оборону на всій території України організовує Генеральний штаб Збройних Сил України, а на території областей – обласні державні адміністрації (в межах своїх повноважень)» [2].

Основні завдання і заходи щодо підготовки та ведення територіальної оборони України визначені у Законі України “Про основи національного спротиву”, який прийнятий 16 липня 2021 року за №1702-ІХ, та вводиться в дію з 1 січня 2022 року)[6].

Склад, мета і завдання національного спротиву:

Складовими національного спротиву є територіальна оборона, рух національного опору та система мобілізації, комплектування та підготовки населення України до організації руху національного спротиву.

Метою руху національного опору є підвищення обороноздатності держави, , сприяння забезпеченню готовності населення України до ведення воєнних дій.

Завдання територіальної оборони представлені на рисунку 1.4

Рис. 1.4 – Принципи територіальної оборони України.

Територіальна оборона ґрунтується на принципах територіальної приналежності, чисельної переваги, мінімального часу на розгортання та приведення підрозділів територіальної оборони у готовність до дій, єдиноначальності, централізації та децентралізації та відносно контрольованої автономності застосування сил і засобів територіальної оборони, активності,

Провідна роль в організації та виконанні завдань територіальної оборони належить Силам територіальної оборони Збройних Сил України, до яких належать:

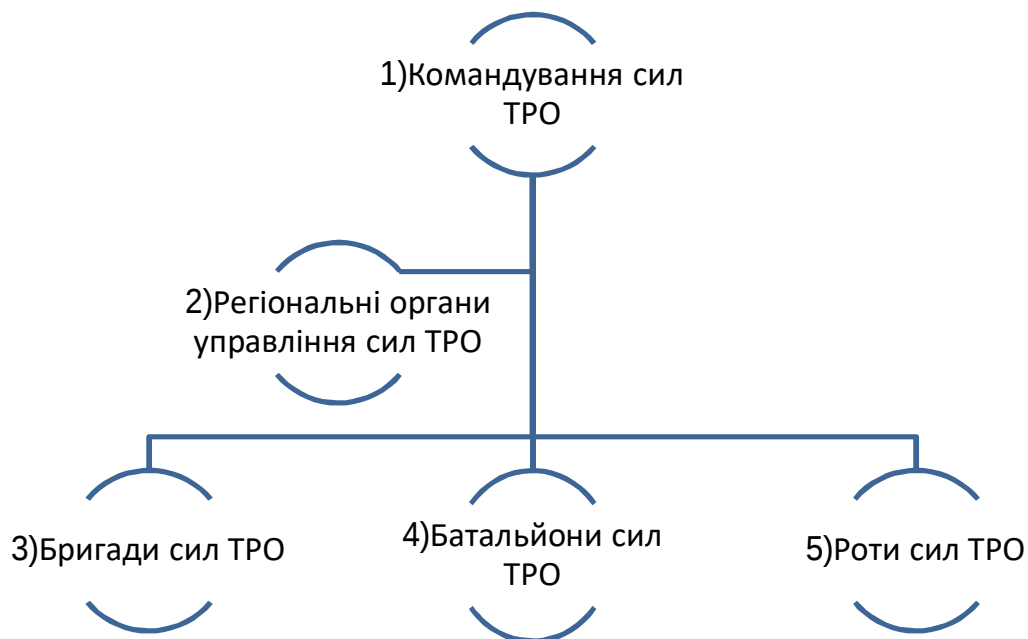

Рис. 1.5 – Склад сил Територіальної оборони України.

Склад та структура сил та засобів сил територіальної оборони від відділення до батальйону, які залучаються до командування сухопутних вфйськ територіальної оборони, визначається Президентом України - головнокомандувачем Збройними Силами України з координацією з командувачами відповідних сил безпеки і оборони у визначеному секторі оборони.

Цивільна складова територіальної оборони на відміну від військової включає органи держави від регіонального до місцевого рівня які беруть участь у територіальній обороні.

Військово-цивільна яка на період вторгнення РФ стала називатись військовою складовою сил територіальної оборони включає військові штаби зон (районів) територіальної оборони та штаби добровільних формувань територіальних громад, які залучаються загального командування територіальної оборони.

Бригади територіальної охорони беруть участь у здійсненні заходів таких як патрулювання та протидія диверсантам супротивника та інші функції територіальної оборони лише в межах визначених наказом територіальних громад.

Після оголошення військового стану та подальшій загальній мобілізації населення отримуються інструкції про формування бригад або на тактичному рівні БТГ територіальної оборони особовий склад призначається на строкову військову службу та вступає на службу.

Командування Сил територіальної оборони Збройних Сил України спільно з органами місцевого самоврядування, розташованими на території відповідної зони територіальної оборони, розробляє та затверджує єдину символіку для всіх добровільних формувань відповідних територіальних громад.

Штаб військ територіальної оборони Збройних Сил України та добровільних формувань територіальних громад.

Здійснюється комплектування військових частин військового управління військ територіальної оборони Збройних Сил України:

- 1) у невійськовий час - на підставі виклику солдатів і офіцерів-контрактників;
- 2) в особливий військовий період - призов солдатів-контрактників, офіцерів та територіального резерву.

ТРО багато в чому є одним із способів запобігання зовнішньої агресії. Ворог буде знати, що у вас немає переваг від раптового вторгнення. Він не зможе перейти жоден міст, зустрічатимуть його на кожному перехресті. А тим часом будуть розгорнуті і основні сили української армії.

Тому агресор сто разів змінює свою думку. Не менш важливо підтримувати порядок і безпеку на сторінках і назад, контролювати всі комунікації. Це дозволить армії зосередитися на пріоритетних напрямках. Якщо вони навчать сотні тисяч мирних жителів, вони знатимуть свій маневр біля свого

1.4.Логістика і комплектування збройних сил України

Командування Сил тилового забезпечення Збройних Сил – головне формування ЗСУ з технічного та матеріально-технічного забезпечення, озброєнням, боєприпасами, військовою техн.ікою, продовольством тощо.

Українська держава поділяється на чотири логістичні сектори: західний, північний, південний і східний. Кожен сектор виконує ряд логістичних функцій:

- надання фінансових ресурсів;
- постачання;
- інфраструктура;
- відвантаження та доставка.

Ці функції на сто відсотків відповідають функціям логістики НАТО. Відповідно до кожної з цих функцій у кожному регіоні будуть створені спільні центри постачання.

З початком бойових дій на Донбасі Україна зіткнулася з переважаючою технічно регулярно армією РФ. Пряме зіткнення з РФ було серйозною загрозою для нашої країни, що вимагає всебічної консолідації зусиль та оптимізації і прискорення всіх процесів у суспільстві які необхідні

для покращення логістики. Одне з найважливіших питань, на яке варто звернути увагу, — це переформатування управління логістикою.

Початок ворожнечі не став повною несподіванкою для ЗСУ та української влади. Не можна сказати, що все погано в спостереженнях за перевезенням серед населення, але проблеми, і вони досить серйозні. Щоб на нього відповісти, необхідна не лише військова техніка, гуманітарна та економічна модель мирного часу, а й перебудова економіки на військові потреби та використання своїх сил, зокрема дуже розвинені добровольський рух та досвід надуспішних мережевих бізнес-структур. Оптимізація матеріально-технічного забезпечення після бойових дій – друга проблема, яка є життєвою необхідністю для виживання України.

Оптимізація логістики вимагає вирішення ряду чітких проблем, які можна вирішити за допомогою деяких перевірених механізмів. В Україні є багато професіоналів, які працювали у сфері вантажних перевезень і мають великий досвід у здійсненні цих процесів. Принцип їх роботи такий: є вантажівка, яка має доставити груз. Цей груз не займає весь об'єм вантажівки. Тоді вони будуть шукати інший вантаж від іншого клієнта або замовників, і тому транспортувати товар буде більш дешевше. У тому випадку, якщо вантажівка порожня в одну і в іншу сторону, логічно було б знайти вантаж для перевезення в протилежному напрямку. Такий принцип слід вивести на національний рівень у перевезенні вантажів. Це призводить до економії палива та зниження трафіку.

Щоб реалізувати принцип економії вантажів, потрібно діяти по-іншому та враховувати різноманітні фактори. Для більш швидкого виявлення таких переміщень слід враховувати великих перевізників і класифікувати і фіксувати переміщення грузів, які перевозять волонтери або Укрзалізниця. Наприклад, якщо евакуаційні поїзди їдуть у протилежному напрямку, коли порожні, вільні місця можуть бути заповнені вантажем, наприклад, гуманітарною допомогою.

Для побудови ефективного та економічного військового господарства необхідно додатково усунути динаміку руху запасів, витрати палива, репутацію та повагу до перевізників, проблеми організації та швидкості вантажно-

розвантажувальних робіт у окремих місцях. У цій ситуації ми можемо не тільки створювати логістичні центри та електронні сервіси, які полегшують та оптимізують рух вантажів. Нам потрібно підтримувати ідею ефективної логістики. В Україні є величезна кількість волонтерів як класу. Ця добровольча волонтерська армія працює достатньо добре, але буде ще ефективніше, якщо її ефективність контролюватиметься, а окремі волонтери матимуть змогу поділитися своїм досвідом. Необхідно створити умови, щоб оптимальні і ефективні рішення стали частиною загального досвіду всього добровільного руху.

Для того щоб зрозуміти логістичний механізм, необхідно розглянути його окремі складові. Окремими складовими логістичного механізму є комунікації. Комунікації бувають інформаційними, транспортними або інфраструктурними. До інформаційних комунікацій належить телефонний зв'язок, факс радіо та інтернет. Важливість інтернет комунікацій та будь яких інформаційних комунікацій не може бути недооцінена, інформаційні комунікації допомагають дізнатися про потреби окремого регіону, постачання або дізнатись інформацію про насичення регіону ресурсами у військовий час. Інформаційні комунікації слугують заміною ринковим сигналам у системі воєнної логістики, саме завдяки радіо, інтернету та іншим способам зв'язку можливо дізнатися насичення армійських підрозділів технікою, набоєм або іншими необхідними ресурсами. Втрата інформаційних комунікацій призводить до дезорганізації усього армійського логістичного механізму. Наприклад, у зв'язку з втратою комунікацій підрозділ не зможе вчасно отримати військову амуніцію і повністю втратить боєздатність, у результаті чого, напрям оборони буде прорвано. Супротивником також можуть бути захоплені телекомунікаційні комунікації, які будуть використані для дезінформації.

Прикладом захоплення комунікацій супротивника є наприклад, розшифрування кодів Енігми, які дозволили британській розвідці дізнаватися шляхи патрулювання вовчих зграй-таку, назву отримали німецькі підводні човни під командуванням адмірала Дьоніца. Тому у сучасному світі захист

інформаційних комунікацій став необхідним. Саме тому в українській армії використовують шифрування радіосигналу та зазоби сучасної раділокаційної боротьби, а використання супутникового інтернету STARLINK робить інформаційні комунікації України теоритично недосяжними до супротивника.

Наступними за списком, але не за значущістю, є транспортні комунікації. Взагалі транспортні комунікації можливо розділити за видами транспорту і за об'ємом перевезення. За транспортом транспортні комунікації можливо поділити на: залізнодорожні вузли - це найбільш використована у війні ланка логістики, залізнодорожні вузли дозволяють і у віськовий час відносно безпечно і швидко доставляти грузи, військових та інше спорядження. Перевагами залізниці є швидкість ремонту, дешевизна та відносна швидкість доставки грузів. Недоліками вітчизняної дороги є те, що вона є дуже залежною від ліній електропередач і електричних підстанці, втрата цих підстанцій може паралізувати більшу частину рухомого складу Укрзалізниці.

Звертаючись до досвіду другої світової війни прикриття залізниці забезпечувалось за допомогою броньованих поїздів, які своїм артилерійським і зенітним вогнем погіршували точність ударів по залізниці. Також в Україні на консервації знаходиться велика кількість паровозів та тепловозів, розконсервування яких може зробити Укрзалізницю менш залежною від електроенергії.

Наступною ланкою транспортної інфраструктури є дороги пропускна здатність яких залежить від типу. Автомабільна дорога 1А та 1Б приблизно від 1800 автівок на годину, потім йдуть автомобільні дороги категорії 1В 1100 автівок на годину, далі за пропускною здатністю розділяють чотрьохсмугову дорогу другої категорії 1000 автівок на годину, трьохполосні дороги другої та четвертої категорії 700 автівок на годинну. З вищевказаного можливо зазначити, що найбільше підходить для військових дій і перебросці техніки дороги категорії 1А та 1Б, тому що мають максимальну пропускну здатність, тому преорітет у прикритті від авіаційного ураження зазвичай віддається дорогам категорії 1А та 1Б.

Також важливою ланкою транспортних комунікацій є мости, мости можливо розділити на пішохідні, транспортні та залізничні або кобіновані. Пішохідні відрізняються від транспортних своєю грузопід'ємністю, пішохідні мости зазвичай не можуть витримати віськову техніку, тому для переправи через воду треба наводити пантонну переправу, ця процедура зазвичай здійснюється інженерними військовими підрозділами. Залізничні мости та транспортні мости, які можуть витримати навантаження до 50 тон є стратегічним об'єктом у логістиці, як для нападників та і для оборонців. Переправлення грузів через мости зазвичай здійснюється при повному маскуванні переміщень. Невдалим прикладом організації перправи є перправа російських військ під Білогорівкою, де засоби маскування не були використанні, що призвело до знищення військової техніки та особову складу росіян на переправі. Далі сторона оборони буде називатись синьою командою, а сторона нападу червоною командою.

Прикриття стратегічних мостів або знищення таких мостів через великі річки чи озера ускладнить наступ будь якого супротивника. Оскільки колонна військової техніки є дуже вразливою на мості червона команда повинна повністю зачистити другий берег від супротивника, а задачею синьої команди є підбиття першою і останньої одиниці техніки у колонні супротивника, таким чином, ворожа колонна опиняється у пастці, з якої немає виходу. Колонна, яка переправляється через міст є дуже вразливою для авіації, тому прикриття колонни засобами ППО при переправі є обов'язковим. Синя команда має вибір щодо знищення мостів з одного боку, знищення мостів ускладнить наступ супротивника, а з іншого це укладнить подальший контрнаступ синьої команди.

Наступною логістичною ланкою є аеродроми. Аеродроми є зазвичай першочерговою військовою цілью червоної команди, тому перша хвиля атаки припадає на аеродроми, щоб знищити військово-повітряний потенціал синьої команди. Приклад, атака на повітряну базу у бухті Перл-Харбор. Тому прикриття аеродромів є стратегічною задачею ППО країни, саме тому там розміщується значна кількість усіх ППО держави. Аеродроми номожливо

повністю вивести з ладу, теоретично аеродром може бути знищений за допомогою тактичної ядерної зброї. Аеродроми бувають сільські, військові та подвійного призначення, це наприклад, аеродром Жуліани у Києві. Сільські аеродроми непригодні для військових або транспортних літаків, але можуть бути чудовою площадкою для гелікоптерів. Аеродроми подвійного призначення мають достатню ВПП для взльоту усіх типів авіації, але на відміну від військових аеродромів не мають залізо-бітонних укриттів та захищених ангарів для військової авіації тому авіація на аеродромах військового призначення є більш захищеною ніж на аеродромах подвійного призначення. Якщо аеродроми країни серйозно пошкоджені, доцільним є використовувати так звані аеродроми підстрибу, це зазвичай земляні ВВП достані лише щоб прийняти декілька літаків, після чого вони повернуться на військові аеродроми. Приклад ДРВ використовувала такі аеродроми для перебазування своїх МіГів до військових аеродромів. Оскільки повітряний транспорт є найшвидшим, то втрата аеродромів завдасть великий удар на мобільності постачання і швидкості доставки грузів взагалі.

Останньою ланкою транспортної інфраструктури є порти. Порти бувають річковими, морськими та океанічними, а за температурою вони бувають теплі та холодні. Порти це дешевий, але повільний спосіб доставки грузів. Найбільш важливими є океанічні та морські порти. Розглянемо тактику червоної команди. Стандартним способом дій червоної команди є так звана морська блокада коли усі виходи з порту блокуються флотом супротивника, такі заходи є досить ефективними. Наприклад, у другу світову війну блокада прибалтійських портів флотом третього рейху не давала змоги радянському прибалтійському флоту вийти з порту і вплинути на хід війни. Зі сторони синьої команди зазвичай є дві опції, або мінування портів, або прорив блокади. Мінування з одного боку є ефективним способом запобігти десанту червоної команди, але з іншого боку це замикає флот синьої команди у власному порті і робить прорив блокади складнішим.

Таким чином, червона команда, якщо вона має перевагу у флотилії завжди буде виконувати поставлену мету, тобто, нейтралізацію портів. Мінування портів синьою командою ускладнить ситуацію з висадкою десанту, але порти працювати не будуть.

Наступний тип комунікацій це інфраструктурні, такими комунікаціями є електростанції, дамби, водоочисні станції, склади та інші промислові підприємства. Електростанції є завжди першочоргової ціллю авіації червоної команди тому електростанції великою потужності, тобто наприклад, АЕС “Южна” або ДніпроГЕС є стратегічними, втрата яких послабить можливості інших логістичних ланок, тому прикриття їх засобами ППО є обов’язковим. Водоочисні станції не є пріоритетною ціллю для авіації, але якщо червона команда захопить водосховище то вона зможе отримати можливість знищити синю команду отруївши воду або зневодити синю команду.

Історичним прикладам може стати отруєння джерела води при штурмі фортець, саме тому хрестонсці ніколи не розташували свої фортеці навколо джерела води, щоб джерело води було захищено стінами. Синя команда може підірвати водосховище або водоочисну станцію, це затримає червону команду, і у подальшому розтягне їх логістику. Склади це будь яке приміщення, яке може буде використане для зберігання військового обладнання. Склади є різноманітними за своєю вмістимістю. Але військові склади є досить захищеними за допомогою беттоних перекриттів та залізо-беттоних бункерів. Зазвичай, склади дуже вразливі до пожежі, тому не рекомендується розташовувати склади у лісі або у дерев’яних спорудах. Склади боєприпасів є першочорговою ціллю червоної команди тому їх розсередження є способом захистити свої військові запаси від нападів червоної команди.

Рис. 1.6 – Основні ланки військової логістики .

Основні логістичні ланки зображено на малюнку 1.6. Оскільки у військовий час об'єм попиту завжди відомий то можлив є використання формули Уілсона яка дозволить знизити дефіцити військового обладнання. У загальному вигляді формула Уілсона має вигляд.

$$Q_{\text{опт}} = 2 \cdot F \cdot SC \quad (1.1)$$

де $Q_{\text{опт}}$ - оптимальний розмір замовлення в натуральних чи грошових одиницях виміру; 3 – витрати/витрати зберігання одиниці товарного запасу в розрахунковому періоді (у грошових одиницях виміру/одиницю запасу). Модель EOQ дозволяє знизити вартість утримання військового обладнання і зменшить дефіцит у військах.

Весь майбутній логістичний механізм нині відпрацьовується у межах експерименту, що триває на базі ОК «Захід». Йдеться про стаціонарні об'єкти зберігання для утримання запасів озброєння, військової техніки, ракет, боєприпасів, матеріальних засобів, розгортання автономного польового табору. А також про бригади логістики оперативного командування, спроможні розгорнути мобільні елементи в польових умовах.Що забезпечить подальше швидке розгортання об'єктів військової логістики.

2. ЕКОНОМІКО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОНОЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

2.1 Загальна характеристика системи управління обороною України під час війни.

З початком збройної агресії Росії проти України перед військовим і політичним керівництвом країни постало завдання переведення країни на рейки військової економіки, що дозволило б озброїти достатню кількість військовослужбовців і забезпечити прикриття тилу армії і нівелювати технічну перевагу противника. Тому тема військової економіки актуальна як ніколи і є ключовою ланкою у обороні держави.

На момент проголошення незалежності Україна мала четвертий у світі військовий потенціал та ядерну зброю але не мала кодів ініціалізації. Переорієнтація країни з планової економіки двигуном якої був ВПК до ринкової економіки яка переважно орієнтувалась на споживчі товари призвело до значного недофінансування армії і скорочення військового потенціалу України. Розглянемо, якою була довоєнна оборонна промисловість України в мирний час.

Український оборонно-промисловий комплекс (далі ОПК) (оборонна промисловість, через неагресивний і миролюбний характер зовнішньої і внутрішньої політики України цей термін використовувався замість військово-промислового комплексу) розвивався як частина військово-промислового комплексу Радянського Союзу, і після розпаду СРСР мав 700 галузевих асоціацій та наукових організацій (загальна кількість – понад 1,5 млн. робітників і наукових спеціалістів). Значною проблемою була залежність оборонної промисловості України від кооперації з ВПК інших країн СНД, переважно Росії – 40-95% для різних видів озброєння (наприкінці 1990-х рр. Необхідність розбудови державних інституцій та вирішення економічних

проблам а також економічна криза, яка паралізувала внутрішній та зовнішній ринок з країнами бувшого СРСР, ускладнила реформування, внаслідок чого оборонна промисловість увійшла в глибоку кризу і почала поступово відходити деградувати від передової галузі промисловості до фінсової чорної діри.

Позитивні зрушення почалися на початку 2000 року. Указом Президента України від 5 березня 2002 р. було затверджено спеціальну концепцію структурної перебудови у галузі оборонно-промислового комплексу України - один із перших державних нормативно-правових актів незалежної України, у якому були визначені стратегічні засади оборонно-промислової політики.

Найкращими візірцями у галузі оборонної промисловості України були і є ДКБ «Південне», «Південний машинобудівний завод», ВАТ «Мотор-Січ», Запорізьке машинобудівне бюро «Прогрес», Авіаційне науково-технічне та КБ.ім. О. Антонова, Київський державний авіаційний завод «Авіант», Харківський державний авіаційний завод, ВАТ «Хартрон», завод імені с. Малишева, КБ ім. О. Морозова, КБ «Іскра», ЗЕМЗ «Іскра», ДАК «Артем».

Військово промислові підприємства такі як КБ Антонова та завод ПІВДЕНМАШ були флагманами і передовими підприємствами країни які зосереджували у собі колосальну науково технічну базу і потребували постійної підтримки з боку держави. Нажаль, з роками забезпечування цих підприємств державними замовленнями скорочувалось що і призвело що наприклад КБ Антонов за роки незалежності не виробило жодного літака класу “Мрія” незважаючи на майже добудований другий літак.

Недофінансування не було єдиною проблемою у ланці обороноздатності країни найбільшим викликом для військового виробництва стала тотальна корумпованість і падіння промислового потенціалу країни взагалі знизили науково технологічний і промисловий потенціал України. Наприклад індекс промислового випуску продукції падав усі 30 років незалежності України.

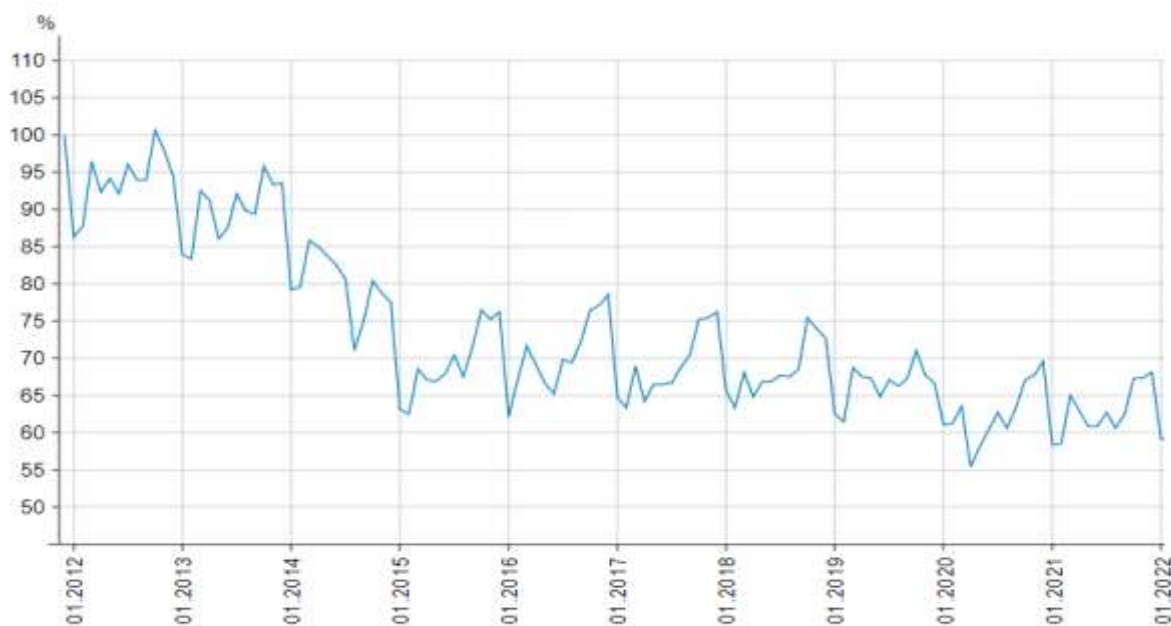

Рис. 2.1 – Інтегрований графік Індeksu промислового виробництва України

З рисунку 2.1 бачимо зниження промислового потенціалу України за показником інтегрованого індексу промислового виробництва.

За інформацією аналітичного центру економіко-правових досліджень та прогнозування номінальний обсяг продукції яка була реалізована у 2019 році склав приблизно 69,4% від реального випуску продукції у 2011, що теж є доказом поступової деіндустріалізацію України і втрати конкурентоспроможності української індустрії і промисловості.

«Номінальний обсяг продукції яку реалізувала промисловість у доларовому еквіваленті у 2020 році склав \$92 млрд., що складає приблизно 67,4% від рівня 2011 року а за перше півріччя 2021 він склав 69,5% від рівня 2011 року» [8]. Таким чином, і номінальний випуск промислової продукції падав драматично, що було загрозою для військової галузі і оборони взагалі.

Але проблеми промислового спаду були погіршені ще й озброєним конфліктом на Донбасі. У східній частині країни незаконні збройні формування заволоділи промисловими підприємствами, землею, державним майном, українською металургією. На окупованих територіях залишилося 388

державних підприємств, 4500 об'єктів які входили у державних підприємств та понад 100 великих недержавних підприємств.

Внаслідок цього вітчизняна металургійна промисловість зазнала значних збитків. Окупація промислової частини Донбасу призвела не лише до втрати деяких металургійних підприємств (Єнакієвський МЗ, Донецький МЗ та Алчевський МК), а й до розриву сировинних, господарських та інфраструктурних зв'язків. Так, наприкінці 2013 року, до окупації російськими військами промислової частини Донбасу, в Україні налічувалося 150 вугільних шахт усіх форм власності, у тому числі 90 державних. З початком подій на Донбасі у 2014 році та бойових дій більшість державних шахт опинилися на непідконтрольних територіях.

«З липня 2014 року влада практично втратила контроль над більшістю вугільних компаній ОРДЛО, а це 85 вугледобувних компаній, або 57% усіх вугледобувних компаній» [9]. Проте циклічні фактори внутрішньої кризи у економіці на протязі 2014-2015 років почали проявлятися у 2012 році, коли відновилося падіння світових цін на сталь.

Це означає, що структурна вразливість української металургії та зниження цін на сталь не віщували нічого хорошого ще до початку 2014 року. За цих обставин анексія Криму та війна на Донбасі лише загострили економічні проблеми не лише в металургії, а і в Україні загалом. Нагадаємо що на металургійну промисловість припадає 25% промислового виробництва України. Тобто стан української переобної і важко її промисловості та економіки уцілому значно погіршився.

Звертаючись до подій сучасного військового стану руйнування комбінату “Азовсталь” й припортового комплексу завдало нищівного удару промислового потенціалу держави, один з найбільших металургійних комбінатів Європи, який виробляв понад сто марок сталі був одним з основних платників податків у обласний бюджет і забезпечував тисячі робочих місць у Донецькій області. Також великою проблемою Донбасу стала тимчасова зупинка Авдіївського коксохімічного заводу, найбільший коксохімічний завод

у Європі тимчасово призупинив виготовлення коксу. Також свою діяльність призупинив металургічний завод ім.Ілліча, який був найбільшим виробником холоднокатаного оцинкованого листа.

На ряду з цим, нищівного удару під час війни було завдано по паливно-енергетичному комплексу України. Ракетно-артилерійським ударом супротивника було виведено з ладу Кременчуцький нафтопереробний завод. «Кременчуцький НПЗ мав важливе стратегічне значення для України як одне з джерел створення стратегічного запасу нафтопродуктів та забезпечував понад 30 % усього українського ринку. Завод переробляв 7000 тон нафти на день, що становило лише 13% від його проектної потужностей» [10].

Розглянувши недоліки української промисловості розглянемо випуск продукції військово-промислового комплексу України.

До початку другої російсько-української війни військово-промисловий комплекс України орієнтувався переважно на експорт продукції за даними економічної правди Україна продала іншим країнам наступну кількість військової продукції.

Таблиця 2.1 – Кількість проданої продукції військового характеру Україною у період з 2005 по 2014 роки

Найменування продукції	Кількість продукції
Військові Літаки	202 од
Танки	232 од
Військові Гелікоптери	714 од
БМП і БТР	832 од
Автомобільна техніка	4930 од
Одиниці ракетно артилерійського озброєння	28555 од
Стрілецьке озброєння	1.824 млн.од

З таблиці 2.1 видно що українська промисловість у оборонному секторі була значною мірою експортно орієнтованою. Після початку військових дій на Донбасі, експорт військової техніки до інших країн був скорочений у рази, наприклад кількість бронетехніки, яка була поставлена 316 одиниць проти 1064

одиниць до війни, це свідчить про переорієнтацію військового виробництва на внутрішній ринок і на задоволення потреб держави. Також за даними видавництва ukrinform.ua тільки за 2018 рік Збройні Сили отримали 650 одиниць нової військової техніки. Наприклад, літаків було продано більше ніж є боєздатних машин, наразі у повітряних силах України 202 проданих проти 128 діючих літаків до початку війни, тобто існуючі літаки в українській армії на момент 2021 року складали лише 63% від кількості проданих літаків.

Загалом Україні після розпаду СРСР дісталось 1524 літальних апаратів, які включали вже застарілі літаки типу МіГ-15 та МіГ-17БІС, значну кількість літаків другого покоління МіГ-21 та МіГ-21БІС, а також радянськи фронтіві штурмовики су-25 та су-27 та інші за роки мирного часу Україна продала або позбулась 60% своїх бойових літаків, оскільки більшість з них вже застаріли або були неремонтопридатними для подальшої експлуатації.

З бойовими і транспортними гелікоптерами ситуація є критичною як з бойовими літаками зараз на озброєнні налічується приблизно 110 гвинтокрилів різного зразка в основному це багатоцільові Мі 8 та штурмові Мі 24. За роки незалежності втрачено, списано, продано і розібрано на деталі 90% бойових і транспортних гелікоптерів які були приписані повітряним силам України. Таким чином Україна у період з 2005 по 2014 втрачала свій військовий потенціал що стосується військової техніки і авіації що з стосовно військово морських сил України значну кількість кораблів було втрачено під час анексії Криму, але після 2014 року військовий потенціал країни почав відновлюватися.

2.2 Аналіз основних показників ефективності української системи оборони територіальних громад

Оскільки світ постійно змінюється й не стоїть на місці, не стоїть на місці українська армія. Для подальшого аналізу успішності перетворень у системі управління обороною, необхідно виявити і проаналізувати системні показники ефективності перетворень. Для визначення темпів перетворень зазвичай

використовуються показники рядів динаміки. Серед таких показників можливо виділити зарплатню військовослужбовців, державний оборонний бюджет, динаміку прибутку від експорту військового обладнання також кількість навчань на рік.

Для аналізу зарплати військовослужбовців, прибутку від продажу військового обладнання у зарубіжжя буде використаний порівняльний аналіз на основі статистичних даних. Допоміжним методом виявлення зростання будуть слугувати аналіз рядів динаміки.

Темпи росту даний показник відображає швидкість змін якостей досліджуваного предмета або явища що розглядається у динаміці. Падіння темпів зростання найчастіше свідчить про вичерпання потенціалу до змін у досліджуваній системі що є підставою для зміни підходу реформування цієї системи.

Темпи приросту зазвичай відбивають швидкість зміни зростання показника який підлягає розгляду показники темпу зростання використовуються як показник вимірювання стабільності зростання та граничних меж його коливання. Розрахуємо статичні та динамічні показники які зможуть продемонструвати зміну прожиткового мінімуму у часі та виявити загальні тенденції щодо зростання або падіння величини реального прожиткового мінімуму, причини та закономірності його зміни.

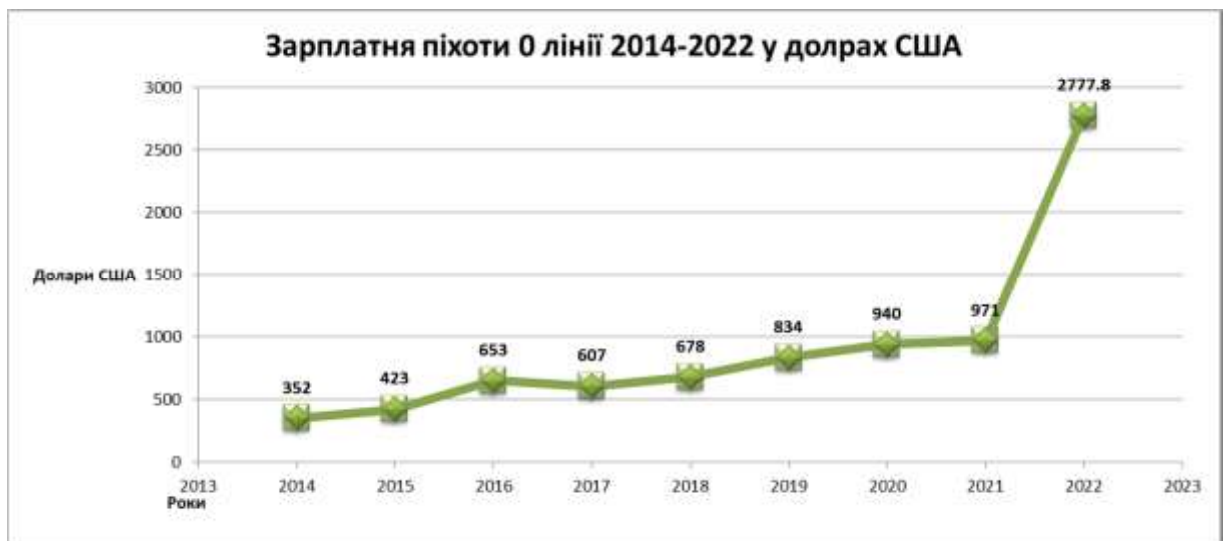

Рис. 2.2 – Зарплатня піхоти 0 лінії у доларах США

З рисунку 2.2 видно що на протязі 2014-2022 року спостерігалось постійне зростання зарплатні військовослужбовців. У середньому зарплата військовослужбовців зростала на 100 доларів США на рік, але у 2017 році зарплатня не просто не зросла а і зменшилася через падіння курсу гривні до долара. Найбільше зростання зарплаті піхотинця переднього краю зафіксовано у 2022 році через початок активних бойових дій.

Розрахуємо базисній показник темпу зростання це дозволить дослідити приріст зарплатні військових на передовій порівняно з 2014 роком, також розрахуємо абсолютний приріст і темпи приросту щоб дослідити стабільність темпів підвищення зарплатні у ЗСУ.

Базисні темпи росту використовують щоб виявити значні зміни у динаміці досліджуваного явища. На відміну від ланцюгових показників базисні показники беруть у якості еталона нульовий період точку відліку тому результати базисних показників є зазвичай більшим за ланцюгові але більш приблизним.

Таблиця 2.2 – Базисні темпи росту і приросту зарплати піхотинця 0 лінії у доларах США

Рік	Зарплата піхотинця 0 лінії	Темпи росту	Абсолютне відхилення	Темпи приросту
2014	5641	-	-	-
2015	11000	195.00%	5359	95%
2016	17000	301.37%	11359	201%
2017	17000	301.37%	11359	201%
2018	19000	336.82%	13359	237%
2019	23355	414.02%	17714	314%
2020	26336	466.87%	20695	367%
2021	27208	482.33%	21567	382%
2022	100000	1772.74%	94359	1673%

З таблиці 2.2 видно що темпи росту зарплатні порівняно з базисом склали біля 100% протягом 2014 по 2015 у 2016 році зростання було нульове протягом наступного року воно склало біля 37%,а у 2018 воно склало 114% і стабільно

зростало до найбільшого стрибка у другій половині 2022 понад 1000% саме це наближує оплату праці військовослужбовців до рівня країн НАТО. Ситуація з темпами приросту повністю повторює ситуацію з темпами росту і темпи зміни швидкості росту зарплат постійно зростають і мають дуже позитивну динаміку.

Таким чином зарплати піхоти у 2022 році у порівнянні з 2014 році зросли з неймовірно як і повага суспільства до інституту армії зростала рік від року. Наприклад за дослідженнями Київського міжнародного інституту соціології українській армії свідчить що ЗСУ довіряють біля 72% респондентів що свідчить про підняття авторитету армії серед населення. Армія судячи з рисунку 2.3 посідає перше місце серед усіх українських інституцій за даними Київського інституту соціологічних досліджень

Рис. 2.3 – Рівень довіри респондентів до різних інституцій України.

Ланцюгові темпи росту використовують щоб виявити більш незначні зміни у динаміці досліджуваного явища. На відміну від базисних показників ланцюгові показники беруть у якості еталона попередній період а не нульовий тому результати ланцюгових показників є зазвичай нижчими за базисні але більш точними.

Таблиця 2.3 – Ланцюгові темпи росту і приросту зарплати піхотинця 0 лінії у доларах США

Рік	Зарплата піхотинця 0 лінії USD	Темпи росту	Абсолютне відхилення	Темпи приросту
2014	353	-	-	-
2015	423	119.83%	70	20%
2016	653	154.37%	230	54%
2017	607	92.96%	-46	-7%
2018	678	111.70%	71	12%
2019	834	123.01%	156	23%
2020	940	112.71%	106	13%
2021	971	103.30%	31	3%
2022	2778	286.10%	1807	186%

З таблиці 2.3 видно що темпи росту зарплатні порівняно з попередніми роками склали біля 30% такий темп росту продовжувався до 2016 року де і впав у 2017 році нижче ніж у попередньому році причиною цього стало коливання курсу гривні з 2019 по 2020 рік темпи зростання склали у середньому 16% а у 2021 знизилась до 3% через пандемію COVID-19, але уже у першій половині 2022 сягнули рекордних 186% від 2021 року. Темпи приросту вели себе дуже хаотично у 2016 вони прийняли навіть від'ємне значення.

Далі розглянемо доходи держави від експорту військової техніки. Такі комерційні показники дозволять виявити період переходу українського ОПК від експортно орієнтованого до орієнтованого на внутрішній ринок.

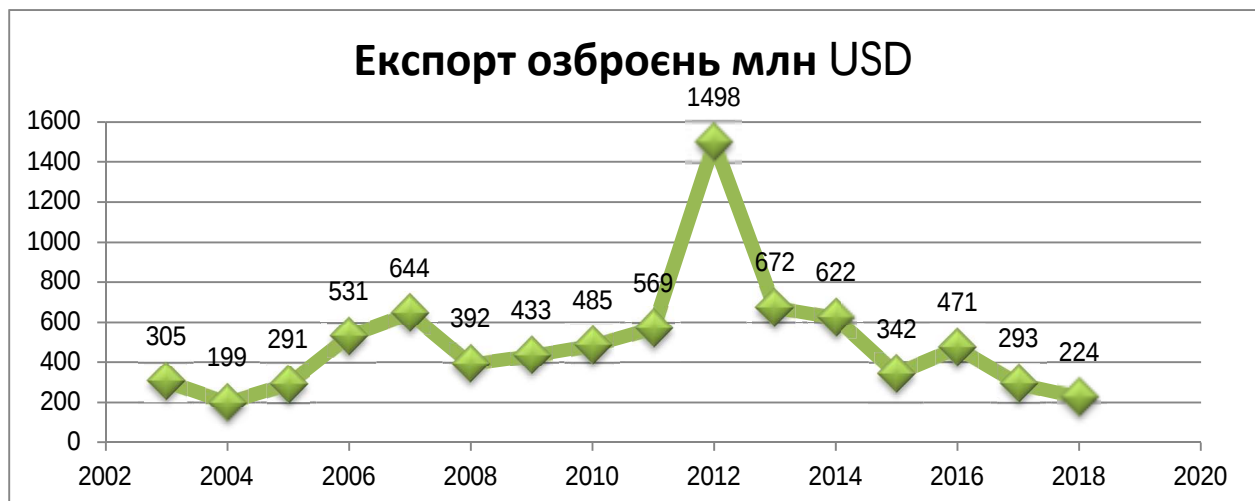

Рис. 2.3 – Експорт озброєнь млн USD

Графік доходів України від експорту продукції військового призначення показує що у період з 2004 по 2007 експорт українських озброєнь зростав, але у

2008 році доходи від експорту впали через падіння курсу гривні до доларе через світову фінансову кризу яка почалася у 2008 році. З 2008 року по 2013 рік доходи від експорту озброєнь техніки літаків і боєприпасів зростали поки не сягнули свого піку у 2013 році. З початком зброєного протистояння на Донбасі доходи держави від експорту зброї впали через необхідність оснащення зброєю власної армії і економічні труднощі через падіння інвестиційної привабливості і багатьох економічних проблем які виникли через втрату значної частини території України. У період з 2014 по 2018 року вартісна величина доходів держави від продажу військового обладнання неуклінно падала це було визвано нестачею озброєнь на фронті.

Таблиця 2.4 – Базисні темпи росту й приросту доходів України від експорту озброєнь з 2003 по 2018 роки

Рік	Дохід млн USD	Темпи росту	Абсолютне відхилення	Темпи приросту
2003	305	-	-	-
2004	199	65.25%	-106	-35%
2005	291	95.41%	-14	-5%
2006	531	174.10%	226	74%
2007	644	211.15%	339	111%
2008	392	128.52%	87	29%
2009	433	141.97%	128	42%
2010	485	159.02%	180	59%
2011	569	186.56%	264	87%
2012	1498	491.15%	1193	391%
2013	672	220.33%	367	120%
2014	622	203.93%	317	104%
2015	342	112.13%	37	12%
2016	471	154.43%	166	54%
2017	293	96.07%	-12	-4%
2018	224	73.44%	-81	-27%

Порівнянно з базисним 2003 роком у 2004 році темпи росту доходів від продажу озброєнь закордон впали,але вже у 2005 році ситуація почала вирівнюватись,ма з 2006 року по 2011 середні темпи росту склали 50%.мЗ 2011 по 2012 роки спостерігався пік доходів від реалізації продукції військового

призначення. У 2014 році темпи росту доходів держави від реалізації військової техніки впали і почали фазу падіння до 2018 року що свідчить про корінну зміну сегменту ринку українського ОПК і переорієнтацію його на внутрішній ринок і на посилення власної армії. Що ж стосується темпів приросту, то вони були у вкрай нестабільними через відсутність у України довгострокових контрактів з міжнародними партнерами на постачання військової техніки і недофінансування військової галузі.

Таблиця 2.5 – Ланцюгові темпи росту й приросту доходів України від експорту озброєнь з 2003 по 2018 роки

Рік	Дохід млн USD	Темпи росту	Абсолютне відхилення	Темпи приросту
2003	305	-	-	-
2004	199	65.25%	-106	-35%
2005	291	146.23%	92	46%
2006	531	182.47%	240	82%
2007	644	121.28%	113	21%
2008	392	60.87%	-252	-39%
2009	433	110.46%	41	10%
2010	485	112.01%	52	12%
2011	569	117.32%	84	17%
2012	1498	263.27%	929	163%
2013	672	44.86%	-826	-55%
2014	622	92.56%	-50	-7%
2015	342	54.98%	-280	-45%
2016	471	137.72%	129	38%
2017	293	62.21%	-178	-38%
2018	224	76.45%	-69	-24%

З таблиці 2.5 видно що ланцюгові темпи росту впали у 2004 році але з 2005 по 2006 рік вони почали зростати у середньому на 45% з 2007 по 2008 рік темпи росту ланцюгові від реалізації продукції військового характеру значно впали через світову фінансову кризу яка викликала падіння зарплат робітників оборонного комплексу України. З 2009 по 2012 спостерігалось нестабільне зростання доходів держави від експорту озброєнь але у 2013 році стався великий спад що продовжився до 2018 року. Темпи приросту були

нестабільними з вищевказаних причин. Таким чином графіки и темпи росту доходів України від продажу військової продукції свідчать про переорієнтація ОПК на внутрішнє споживання. Така зміна сегменту ринку свідчить про відродження нашої армії.

2.3 Порівняльна характеристика української системи оборони з передовими військовими країнами

Спираючись на світові тенденції розвитку збройних сил, більша частина європейських армій особливо армії колишньої організації варшавського договору претерпіли значні зміни по стандартам НАТО. Саме на цьому етапі знаходилась українська армія саме тому порівняння з передовими країнами буде показовим і буде відбувати наскільки реформування армії наближається до передових військових країн Європи та світу.

Виконаємо порівняльну характеристику зарплатні військового української армії та світі та розрахуємо статистичні показники динаміки. Порівняння з іншими країнами дозволить знайти недоліки та переваги у системі національної оборони й знайти шляхи і підходи для подальшого реформування.

Виконаємо порівняльний аналіз зарплатні військовослужбовців України США, Германії та Великобританії. Таким чином буде визначено наскільки українська зарплата ЗСУ підпадає під стандарти НАТО.

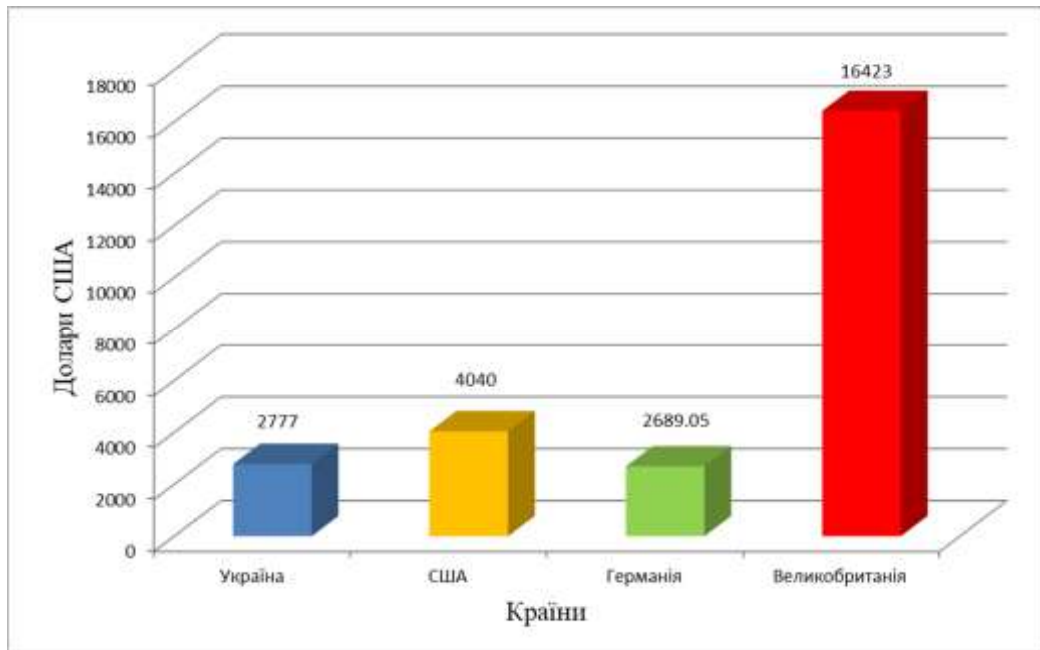

Рис. 2.4 – Зарплатні піхотинця країн світу у доларах США

Як ми бачимо з рисунка 2.4 зарплатня українського військовслужбовця уонтракника перевищує зарплатню німецького військовслужбовця контракника але військові ризики українського військового не співставні зі військовими Бундесверу тому зарплата військового зброяних сил України не відображає у собі плату за ризик якої не мають військові німецьких зброяних сил.

Порівняно з США зарплатня військовслужбовця вітчизняних зброяних сил відстає від аналогічної у амереці майже на 50% а якщо врахувати той факт що американська армія ніколи не воювала з равним по силі супротивником а тим більше ніколи не воювала з переважаючими силами супротивника який і за технічною базою і за чисельністю свого особистого складу і засобами вогневого ураження на порядок переважає українську армію то плата за ризик в армії України відсутня як клас.

Порівнянно зі Сполученим Королівством зарплата українського військового є мізерною незважаючи на значну різницю у природі і інтенсивності конфлікту у Афганістані у якому Сполучене Королівство брало участь разом з силами коаліції. Таким чином, Україна за рівнем зарплат вже наздогнала Германію, але відстає від США і Великобританії що є тривожним

сигналом щодо суспільної справедливості розподілу суспільного блага на користь військових за для компенсації ризику життя.

Визначемо частку української зарплати військовослужбовця у зарплатні солдатів Бундесверу армії Сполучених Штатів Америки та зарплатні піхотинця британської королівської армії. Така відсоткова частка допоможе явніше продемонструвати масштаби і відставання або переважання української зарплатні військового над зарплатньою передових військових держав НАТО.

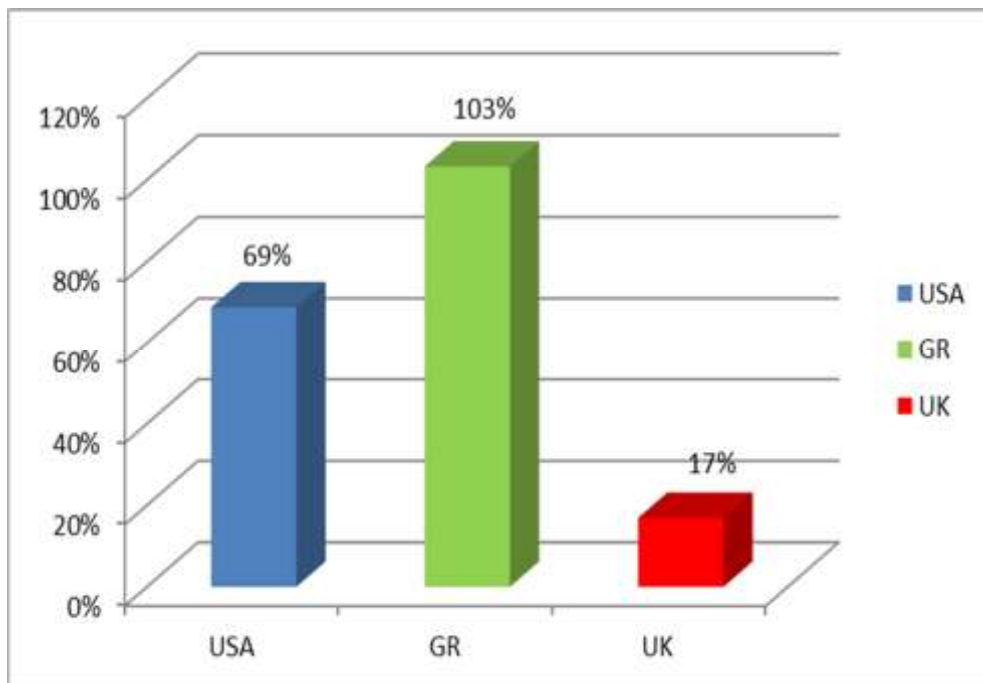

Рис. 2.5 – Частка зарплати у ЗСУ у зарплаті військовослужбовців інших країн світу

Рисунок 2.5 демонструє значну різницю навіть між різними країнами НАТО, наприклад, зарплата у Бундесвера майже у чотири рази нижче ніж зарплата солдата британської королівської армії і на тридцять процентів менша ніж у солдата армії Сполучених Штатів Америки. У свою чергу, американська зарплата у три рази менша за британську зарплатню. Таким чином, Україна програє двом із трьох передових військових країн НАТО за зарплатнею.

Іншим показником обороноздатності держави є затрати національного бюджету на оборону країни. Бюджет на оборону або його частка відображають

заінтересованість держави у розвитку власних збройних сил. Таким чином, частка державного бюджету який направляється на оборону є важливим показником при оцінці обороноздатності країни.

Саме за цією часткою можлив є відрізнити воюючу країну від країни, яка не знаходиться у стані війни з іншими державами. Чим ця частка більше, тим краще буде підготовленна і оснащення армія, тим більше уваги буде приділятися національній безпеці і спорядженню бійців усіх родів військ.

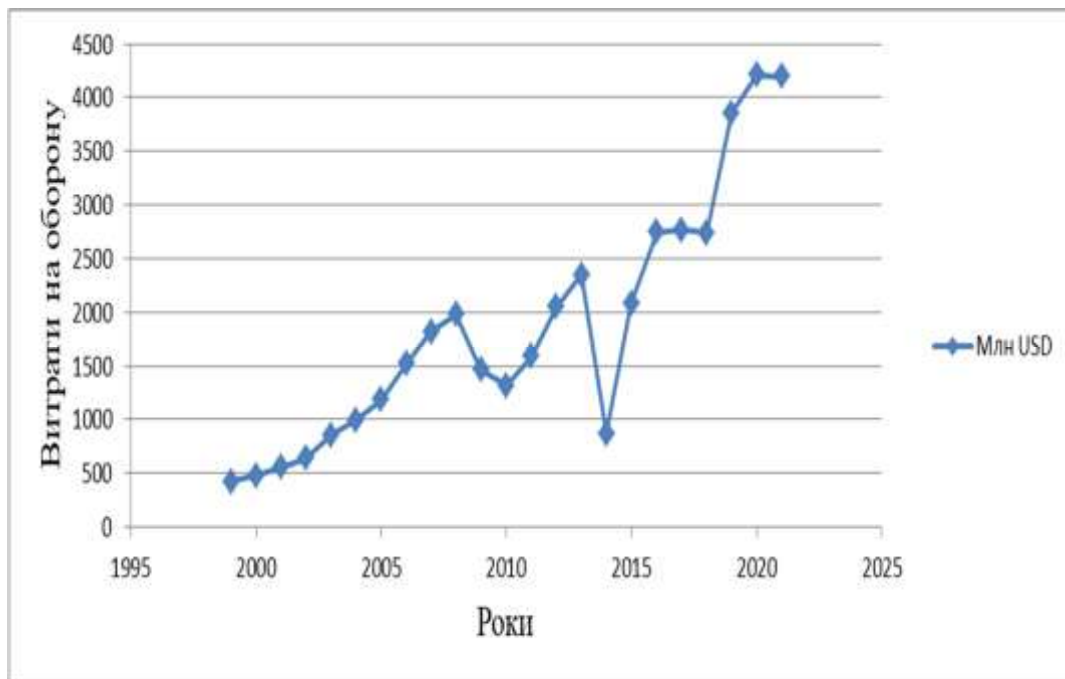

Рис. 2.6 – Динаміка зростання витрат на оборону України, млн.USD.

Як видно з рисунку 2.6 динаміка витрат на оборону зростала з 1995 року по 2009 рік. Після 2009 року, у зв'язку з світовою економічною кризою, курс долара впав як і реальний склад витрат на оборону. З 2010 року по 2013 рік витрати на оборону продовжували зростати, але вже у 2014 році реальний склад витрат українського бюджету на оборону впав у зв'язку з початком зброєним конфліктом на заході України, курс гривні просів. Зброєний конфлікт і початок АТО (ООС) вплинули на зростання витрат на оборону України, що зростали з 2014 по 2022 рік.

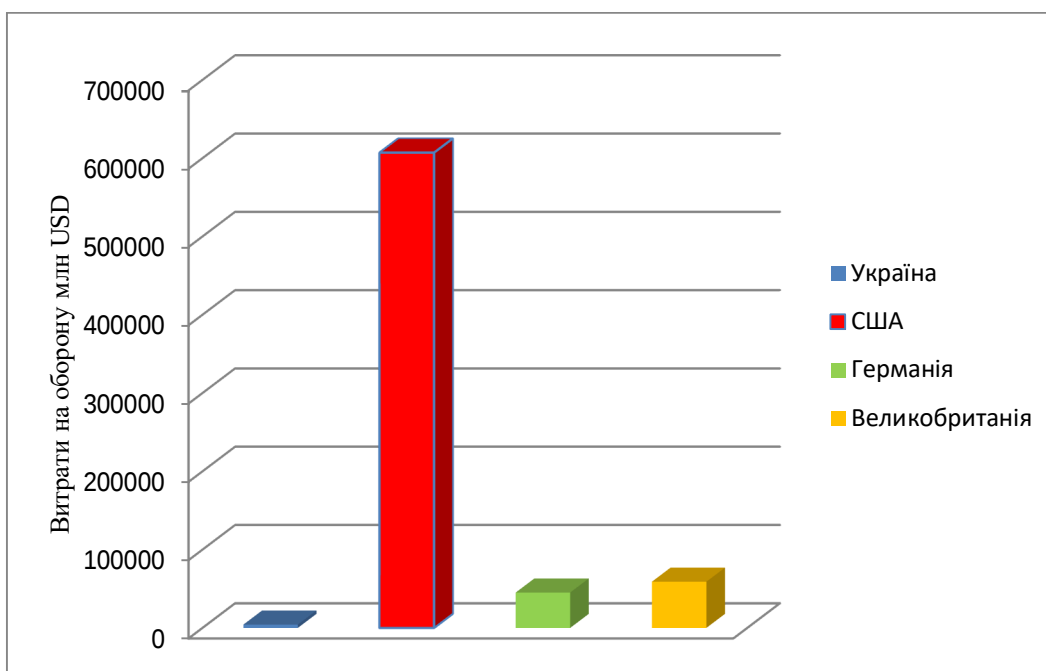

Рис. 2.7 – Витрати на оборону різних країн НАТО та України

З рисунку 2.7 видно, що Україна кардинально відстає від основних військових держав за витратами бюджету. Таким чином, видно що Україна рухається у напрямку інтеграції до НАТО, але по показникам зарплатні частково, а по показникам витрат бюджету не відповідає вимогам НАТО.

3. ЗАХОДИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОБОРОНИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ

3.1.Пропозиції щодо використання досвіду безпекової політики країн НАТО

На перший погляд, існуючі на Заході моделі оборонного управління та безпекової політики є можливим, з певною мірою приблизності, розділити на два типи – англосаксонську та континентальну (німецько-французьку). Принципова відмінність між ними полягає у особливостях делегування повноважень або централізація або децентралізація.

Проте, в умовах реальної війни в Україні, централізована модель все ще є оптимальною. Однак, деякі моменти та елементи потрібно запозичити і з інших моделей.

У зв'язку з необхідністю поєднання військового, інформаційного та кібер вимірів навколишнього середовища, демократичний або як ще його називають публічний аспект системи національної безпеки Великобританії заслуговує на особливу увагу, гарантуючи необхідний рівень конфіденційності, з одного боку, а також свободу вираження поглядів і право на інформацію щодо інших. У Великобританії цей досвід втілено в системі повідомлень DA.

Ці звіти (раніше D Notices до 1993 року) були офіційними проханнями до редакторів ЗМІ не публікувати чи розголошувати певну так звану токсичну інформацію з міркувань національної безпеки та за для нерозповсюдження паніки. «Повідомлення ТАК» носять інформативний і рекомендаційний характер, тому редактори ЗМІ можуть (теоретично) їх ігнорувати, користуючись свободою розповсюдження незасекреченої інформації, без особливих санкцій з боку держави, але на практиці зазвичай прислухаються до побажань влади.

Таким чином, забезпечується баланс між свободою слова та національною безпекою держави, саме у цьому полягає особливість британської системи управління обороною, перш за все завоювання і контроль інформаційний простіру, а вже потім військовий. Особливістю ж військового організму британської королівської премії є орієнтація на розвідувальні і секретні підрозділи, задачею яких є не проводити бойові дії, а попереджувати їх, але якщо попередити конфлікт не вдається, то третьою лінією захисту стає британськи сили швидкого реагування, підрозділи командос і SAS, тому кращий захист це кращий напад.

Сили спеціальних операцій розгортаються за 48 годин, у будь якій місцевості або країні та завдають ряд дуже швидких диверсійних ударів, задачею яких стає зв'язок і ППО супротивника. Після диверсій по угрупованню супротивника наноситься нищивний масований удар засобами авіації при підтримці ВМФ Британії, доки усе тяжке озброєння супротивника не буде знищено. На відстані, якщо супротивник не здається, його продовжують бомбити, а десант висаджують вже потім, коли треба встановити контроль над територією чи знищити нечесельні залишки оборонців. Така тактика дуже ефективно себе проявила при штурмі Фолклендських островів.

Приблизно такої ж тактики дотримувалась США, але з меншим упором на сили спеціальних операцій, а більшим упором на взаємодію усіх родів військ і на вогневу перевагу. Ця концепція отримала назву «концепція вогневої переваги». Ця концепція була дуже дієвою і зберегла багато життів солдатів, але призвела до повного знищення інфраструктури Іраку і сотень тисяч смертей серед цивільного населення. Така тактика є неефективною, якщо у пріоритеті є подальша окупація територій. Також дії партизанських загонів Талібану виявили слабкі місця цієї тактики:

- по-перше довге розгортання бойових порядків;
- по-друге дороговизна цієї тактики у грошовому еквіваленті;
- по-третє уразливість перед тактикою hit'n run вдарив й відступив.

Наступною є система оборони ФРН, яка отримала назву Innere Führung,

переклад цього поняття «завдання не з простих», так щоб не спотворити сенс всього поняття - грубий варіант перекладу це «керівництво та громадянська освіта. Нариклад, німецький дослідник Ф. Вітман запропонував наступне розширене визначення цього поняття: «Це соціальна, правова, педагогічна, психологічна, морально-етична та воєнно-орієнтована концепція, що пронізує усі сфери життя військовослужбовця».

Подібна концепція є винаходом перш за все Бундесверу, «*Innere Führung*» в цьому контексті можна розуміти, як «військове керівництво та поведінка в суспільстві, де збройні сили, що перебувають під цивільним наглядом і контролем, працюють усі демократичні інститути а армія підзвітна суспільству і суспільним інтересам у цілому».

«*Innere Führung*», заснована на трьох передумовах.

По-перше, військовослужбовці, військова політика та стратегія мають місце в сучасному, далекоглядному розумінні того, з такими війнами держава може з'явитися в минулому.

З іншого боку, допомога буде надана, допомога буде виплачена в перший день року,

По-третє передумову концепції «*Innere Führung*» є в припущенні, що демократичне суспільство створює синергію свободних індивідів і сума часток є більши аніж сума окремих частин.

Таким чином, військова політична концепція Бундсверу заснована на дотриманні громадянських свобод і прав громадян та солдат і визнає примат суспільства над армією. Але німецька армія є необстріляною, тому ця концепція ще має пройти перевірку на практиці.

Четвертою є система оборони Ізраїлю. Система оборони Ізраїлю засновується на принципах маневреності, швидкості і точкових ударів у найбільш вразливі місця супротивника. Як Давид переміг Голіафа, потрапивши йому пращею в око, так і ЦАХАЛ військова розвитку шукає вразливі точки у системі оборони супротивника, і знищує одним ударом центри прийняття рішень супротивника, що паралізує його військову машину.

Така тактика виявилась найбільш вигідною для єврейської держави, але особливістю специфіки таких точкових ударів є тотальне відставання супротивників Ізраїлю у технічному плані. Наприклад, коли у Ірана з'явилися аналоги радянських С-300В і ВВС Ізраїлю втратили літак F-16, то усі спроби Цахалу по зупиненню Іранської ядерної програми були зупинені.

Останньою буде розглянута радянська концепція оборони, яка потім перекочувала до сучасної РФ. Історично Росія використовувала значний військовий фактор - географію. Географія Росії це і перевага і недолік, недолік полягає в тому, що необхідно мати дуже численну армію щоб прикривати найбільші з усіх країн кордон при чому по всіх сторонам світу. Перевагою ж є те, що обороняти ці території легше через їх просторність, тому пріоритетною у військах Росії було поєднання двох, з першого погляду, несумісних концепцій оборони.

1) Концепція маневреної оборони Ця концепція полягає в тому, що через велику протяжність фронту, лінії комунікації супротивника завжди розтягуються і це дозволяло росіянам відступаючи зосереджувати на окремих напрямках чисельну перевагу, за допомогою якої дезорганізувати зі'язок і постачання.

2) Концепція випаленої землі. Ця концепція передбачає знищення усіх запасів їжі і палива на шляху наступаючої ворожої армії. Таким чином, в поєднанні з концепцією маневреною оборони і інститутом народного ополчення, тил ворога був повністю дезорганізований і ворожі солдати частіше помирали не від зброї, а від антисанітарії, втоми та відсутності їжі.

У наступі росіяни копіюють тактику вермахту, з початку це захват повітряного простору, потім численні танкові клини, які пробивають оборону, а потім у прорвані місця направляється численна піхота при підтримці бронетехніки штурмових гелікоптерів і особливо артилерії. У СРСР дуже розвинувся інститут ВДВ, це аналог британських сил швидкого реагування, які в атаці повинні захопити аеродроми, казарми, морські порти тощо. Оскільки у наступі Росія копіює досвід різних країн світу, то відповідь на цю небезпеку

повинна бути багатовекторною. Наприклад, дезорганізуючий вплив ВДВ нівелюється підрозділами територіальної оборони України. А перевага у бронетехніці нівелюється вже радянською тактикою танкових засіток, яка не дозволяє розгорнутись маневровим кулакам російських військ. Таким чином, у наступі нівелюються усі свої оборонні переваги і є вразливою для вже готових шаблонних контртактик.

Зміна політичної орієнтації України та її зближення з ЄС допомогла покращити систему оборони України.

У сфері національної безпеки ефективність прийняття управлінських рішень стала високою, що забезпечувало своєчасне реагування на нові загрози.

Відсутність постійно діючого механізму моделювання та прогнозування, як основи для прийняття рішень не допускала упередженості. Законодавство про національну безпеку та оборону не стосується загроз національній безпеці України і потребує перегляду чи уточнення. Політичне управління та реформування сектору безпеки та оборони здійснюються нерегулярно, без інтегрованої системи взаємопов'язаних нормативних актів, програм розвитку, планів та відповідних фінансово-логістичних систем. Корупція, гальмування дієвих реформ, а також суцільне розкрадання і продаж військового обладнання та техніки на експорт за часів до Революції Гідності, така політика стала смертельно небезпечною для нашої обороноздатності від наслідків якої ми не оговтались до тепер.

3.2 Практичні рекомендації щодо побудови систем національної оборони та безпеки територіальних громад

За понад тридцять років незалежності в Україні була побудована автентична система управління обороною та безпекою держави (сектор безпеки та оборони, сили оборони).

Нова редакція Закону України «Про національну безпеку України» та указу голови держави «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 14 вересня 2020 року та Указ Головнокомандувача «Про Стратегію національної безпеки України», розпочали концептуальне оновлення системи управління обороною і безпекою Української держави та допомогли створити необхідні умови для безпосередньої побудови ефективної вертикалі командування силами оборони держави. Указ Президента України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» дозволив розробити бачення на основі сучасних реалій будівництва та підготовки та всебічної підтримки та взаємодії.

Військові експерти дотримуються думки, що «ключовим фактором, у захисті національного суверенітету і стримуванні зовнішніх загроз для країн-членів ЄС, залишається військово-політичний альянс НАТО, до якого входять майже всі країни ЄС. Американська військова присутність на континенті, зокрема ядерна компонента Альянсу, є гарантією європейської безпеки» [11].

Водночас необхідність боротьби з сучасними глобальними стратегічними і локальними загрозами (переважно з тероризмом, релігійним екстремізмом та сепаратизмом) призвела до появи нових віянь і інтернаціонального консенсусу щодо зовнішньої оборонної політики та політики з забезпечення безпеки, яка заснована на спільних для усіх членів альянсу інтересах (CFSP), яка була започаткована Маастрихтським договором, який був підписаний у 1992 року, як один з трьох «стовпів», на яких базується безпекова політика ЄС та має на меті вирішення таких проблем:

- захист спільних інтересів та цінностей альянсу відповідно до Статуту ООН та посилення безпеки ЄС;
- підтримання миру та міжнародної безпеки; посилення узгодженої ролі ЄС у визначенні спільної зовнішньої політики;
- створення структури для планування нової політики та забезпечення раннього ядерного попередження з метою своєчасного аналізу світової обстановки та прийняття рішень адекватних рішень;

- запровадження керівної посади високого представника СПБО.

Щоб ширше охопити військові аспекти та кризи, СЗБП у 1999 році була доповнена Європейською політикою безпеки та оборони (ЄПБО), яка у 2009 році була перейменована в Спільну політику безпеки та оборони (СПБО).

У офіціальних безпекових документах ЄС стверджується, що «формально СПБО підпорядковується європейській ради, але фактичним координатором обох політик є високий представник СПБО, який займає низку важливих посад: віце-президент Європейської комісії; Голова Ради міністрів закордонних справ ЄС; Голова Європейської служби зовнішніх дій ; президент Європейського оборонного агентства; Голова правління Інституту досліджень безпеки ЄС» [12]. У Європі діє принцип організаційного відокремлення.

Військові експерти виділяють, що «у Великобританії та Німеччині цивільне управління контррозвідки здійснюється лише через організаційну взаємодію спеціальних та правоохоронних органів, тобто спеціальні та правоохоронні функції взагалі не перетинаються в одній окремій силовій структурі» [13]. У європейській системі цивільна контррозвідка належить до обов'язків виконавчої гілки влади. У Сполученому Королівстві, наприклад, це спеціалізоване агентство Міністерства закордонних справ і Співдружності. Цивільне контррозвідка належить МВС, але вона позбавлена правоохоронних функцій, тобто не має права затримувати, вести досудове слідство, проводити дізнання.

Саганюк Ф. В стверджує, що «британські правоохоронні органи (Скотланд-Ярд), з іншого боку, мають обмежені спеціальні повноваження, такі як таємний збір розвідувальної інформації та розвідувальна робота. У європейських країнах система управління оборонним сектором передусім спрямована на встановлення централізованого стратегічного управління, що дасть змогу підвищити якість прийняття рішень. Важливою формою інтеграції є створення центрів оцінки загроз. Їхня основна функція — моніторинг ситуації на основі інформації з усіх доступних державі джерел, оцінка ступеня загрози,

за якою комітети безпеки і оборони визначають ступінь готовності відповідних компонентів до реагування на кризові ситуації» [13; 14].

Загальною рисою європейських країн у вдосконаленні стратегічного керівництва сектором безпеки та оборони є наділення голови держав тобто президентів повноваженнями головнокомандувача. Мельник С. виділяє, що «цікавим є досвід третьої армії світу Китаю або китайської народно-визвольної армії. За останні десятиліття Китай розробив власну модель управління національною безпекою та обороною, яка є ефективною, оригінальною та важко запозичуваною з інших країн» [15].

Саганюк Ф. В наголошує, що «важливим шляхом підвищення ефективності прийняття та реалізації рішень у секторі безпеки та оборони є інтеграція структур управління та забезпечення їх зв'язку з політичним керівництвом. Ідея інтеграції полягає в тому, що найвища неpolітична посадова особа в тій чи іншій владній структурі є радником демократично обраного або призначеного політика, який має повноваження керувати та керувати. Наприклад, у США та країнах Західної Європи начальник штабу (вища військова посадова особа) є не частиною командування, а цивільним радником міністра оборони. Особливістю нових доктринальних документів НАТО є те, що вони визнають свою фундаментальну невизначеність щодо місця, часу та форми загроз. Необхідність точного та своєчасного виявлення поточних загроз є ключовою вимогою в оборонному секторі провідних країн на новому етапі реформ. В англосаксонських країнах (США, Канада, Великобританія та Австралія), які приділяють особливу увагу розвитку правоохоронних органів, створені спеціальні центри оцінки загроз під різними назвами, яким державні органи надають дозвіл на інтеграцію та використання інформації з усіх можливих джерел. Такі заходи підвищують загальний рівень готовності до нападу, та покращує план протидії агресії і згрозам відповідно до якого мають діяти всі державні інституції» [13].

Враховуючи українське законодавство, Закон України «Про національну безпеку України» «визначає та розмежовує повноваження і функції державних

органів у галузі національної безпеки та оборони, створюючи основу для інтеграційної політики та процедур органів влади та інших державних виконавчих органів, завданнями яких є застосовувати передбачені законом заходів щодо посилення національної безпеки та оборони, , визначає систему командування, контролю та координації сил безпеки та операцій СО, запроваджує комплексний підхід до планування у сфері національної безпеки та оборони, забезпечуючи тим самим демократичний цивільний контроль над службами безпеки та їх підрозділами» [4].

У зазначеному законі також визначено, що «СБіО – система органів державної влади, Збройних Сил України (ЗС України), інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України. СБіО складається з чотирьох взаємопов'язаних складових: сили безпеки; СО; обороннопромисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки» [4]. У рамках функціонування цих систем передбачені механізми обміну інформацією (у т.ч. через спеціально створені з цією метою СЦ). Прикладами таких систем і підсистем можуть бути [16]:

- єдина система запобігання, реагування та припинення терористичних актів і мінімізації їх наслідків;
- державна система фізичного захисту;
- єдина державна система цивільного захисту, до якої, серед інших, включений ряд підсистем (наприклад, підсистема безпеки об'єктів ядерної енергетики);

- єдина державна система запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру та деякі інші

Поряд з цим, визначені завдання щодо побудови додаткових СЦ держави, а саме: Що стосується створення системи національних стратегічних комунікацій[17]:

- затвердження та постійне оновлення стандартів і методик проведення моніторингу засобів масової інформації та збору аналітичних даних;

- створення мережі СЦ у державних органах (в межах системи національних стратегічних комунікацій) та інше; що стосується створення Національної системи стійкості:

- формування єдиної нормативно-правової бази у сфері планування та реагування на кризові ситуації та загрози з метою забезпечення координації дій державних органів у таких ситуаціях;

- законодавче закріплення регулярного проведення багаторівневої національної оцінки ризиків і загроз у сфері національної безпеки та визначення органу державної влади, який забезпечуватиме ведення Національного реєстру загроз.

- забезпечення достатніми організаційнотехнічними та фінансовими спроможностями суб'єктів забезпечення національної стійкості для ефективного задоволення потреб населення у разі виникнення кризових ситуацій.

Що стосується створення державної системи захисту критичної інфраструктури:

- створення мережі СЦ моніторингу та аналізу ризиків для запобігання загрозам для об'єктів критичної інфраструктури, що досягається виконанням таких пріоритетних завдань: формування нормативно-правової бази для функціонування СЦ; творення ефективної системи обміну інформацією між суб'єктами та об'єктами державної системи захисту критичної інфраструктури для прогнозування можливих загроз та запобігання їм.Шляки співпраці та інтенрації України у систему оборони НАТО представлені на рисунку 3.1.

Рис. 3.1 – Шляхи співпраці та інтеграції України у систему оборони НАТО. (Схему розроблено автором)

Що стосується створення умови для безпечного функціонування кіберпростору та його використання в інтересах особи, суспільства і держави:

- створення єдиної мережі галузевих СЦ кібербезпеки, що здатна забезпечити оперативне реагування на кіберзагрози на рівні, який відповідає стандартам НАТО, що досягається виконанням таких пріоритетних завдань: визначення сфери відповідальності державних органів, залучених до створення єдиної мережі галузевих СЦ кібербезпеки, та затвердження концепції створення

такої мережі; забезпечення спроможностей СЦ забезпечення кібербезпеки Служби безпеки України та Державного центру кіберзахисту Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших галузевих центрів кібербезпеки та суб'єктів забезпечення кібербезпеки щодо надання Національному координаційному центру кібербезпеки інформації про кібератаки і кіберінциденти, здійснення обміну інформацією в режимі реального часу та співпраці з іноземними партнерами.

Таким чином, це дозволить зміцнити інформаційну безпеку України, що особливо важливо у мовах перманентної інформаційної війни з Росією, це є важливою компонентою будь якою воюючої держави. З розповсюдженням інформації через інтернет, кібербезпека постає в один ряд з безпекою інформаційною, ось чому були сформовані центри по протидії російській агресії, як на фронті так і на інформаційному та психологічному фронті. З допомогою досвіду західних партнерів був створений Центр спеціальних інформаційно-психологічних операцій, задачею якого є допомога силам спеціальних операцій України у збиранні розвідувальної інформації, а також робота з деморалізації ворога, його тилу і психологічні допити з ціллю отримання необхідних розвідданих. Але основна бойова робота ведеться все ж на усіх фронтах, ось чому важливо розглядати системи національної оборони уцілому. Розглянемо системи оборони ФРН, Великобританії, США, Росії та порівняємо їх недоліки та переваги за різними категоріями.

Таблиця 3.1 – Порівняльна характеристика систем оборони різних країн їх недоліки та переваги

Назва системи оборони	Innere Führung	Стратегія превентивного удару	Стратегія вогневої переваги	Комбінована стратегія
Країна	ФРН	Великобританія	США	Росія
Гнучкість	Невідомо	+	-	+
Співвідношення втрат	Невідомо	+	+	-
Надійність	Невідомо	-	+	-
Демократичність і моральний дух	+	+	+	-
Велика вартість операції	Невідомо	-	+	-
Логістика	+	+	-	+

Як видно з таблиці 3.1, оборонна система федеральної республіки Німеччини не була ніколи опрацьованою на практиці, відомо лише про те, що армія німеччини тісно пов'язана з громадянським демократичним суспільством і у армії забезпечується дотримання усіх громадянських прав і свобод. Україні не підходить німецька система оборони, тому що це оборонна система не воюючої країни, а громадянське суспільство знаходиться тут на етапі становлення. Система Великобританії, незважаючи на великі переваги, лише частково підходить Україні тому що Великобританія робить упор на своє острівне положення та ВМС, а оскільки другий етап превентивного удару не можливий, оскільки флот супротивника переважає флот України, і супротивник має надсучасну систему ППО, що дуже ускладнить доставку сил швидкого реагування. Оборонна система США не підходить Україні, оскільки український бюджет не здатний витримати таке навантаження. Комбінована стратегія є найдешевшою, саме тактика маневреної оборони і тактика вижженої землі з комбінацією, з тактикою використання сил швидкого реагування дозволить стримувати будь якого супротивника. Тобто неможливо скопіювати якусь конкретну систему оборони, треба виробляти власну модель оборони країни.

Користуючись таблицею 3.1 можливо виробити наступні принципи за якими буде сформована українська система оборони:

- дешевизна, оскільки фінансові ресурси України обмежені;
- тактична гнучкість, перехід від дивізій до бригад по стандартам НАТО дозволить підвисити якість контролю окремих підрозділів, оскільки чим менше підрозділ тим менше викривлень передачі інформації через ієрархію командування;
- швидкість і маневреність передбачає тактику вдарив і відступив, необхідно обладнання всіх підрозділів збільшеною кількістю транспортних засобів;
- інтеграція у єдину інформаційну систему, що дозволить діяти армії, як єдиному організму;
- концентрація на створенні безпечних шляхів постачання підземних тунелів чи зон прикриття ППО.

Таким чином, можливо зробити висновок, що в усіх країнах без виключення при створенні системи національної оборони суттєву роль відіграють: військово- історичні традиції, географічний детермінізм, загальна площа земель (популяція населення), союзні міжнародні договори і союзники країни. У цілому склад та структура Системи Національної Безпеки носить однаковий характер та по своїм функціям та призначенню цю систему можливо поділити на Систему Оборони й сили безпеки. Для підготовки планів та подальшого прийняття ефективних рішень під час критичних ситуацій використовують інформаційно-аналітичні підрозділи. Враховуючи, що відповідно до вимог нормативних документів існує потреба створення Сервісних Центри у різних полях діяльності країни та враховуючи стан створення систем реагування на кризові ситуації в Україні доцільно створити, на базі існуючої мережі Сервісних Центрів в єдину загальнодержавну державну пірамідально-ієрархічну мережу з елементами (складовими), які відповідають за відповідні напрямки (сфери) діяльності держави.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі, виходячи з поставленої мети й задач, проведено дослідження розвитку системи управління обороною України та управління захистом територіальних громад. Основні результати можна звести до наступного. Проведений аналіз поняття «системи оборон України» приводить до висновку, що це увесь комплекс методів та заходів з підготовки держави і державних органів до оборони від зовнішньої і внутрішньої агресії, що перебуває у прямій залежності від напрямів та рівню ескалації конфлікту і взагалі загроз національним інтересам. Досвід протистояння гібридній агресії Російської Федерації, показав, що супротивник готує нам весь комплекс викликів та загроз національним інтересам держави, на які нашої державі потрібно буде шукати асиметричну відповідь, оскільки промисловий та економічно мобілізаційний потенціал України з РФ неспівставний.

У ході подальшого дослідження з'ясовано, що цивільний захист відіграє неабияку роль у системі управління обороною територіальних громад і України в цілому. Цивільна оборона є дуже корисною, тому що саме від її рішучих дій залежить мінімізація втрат і збитків, які наносить ворог або природна стихія. Цивільна оборона забезпечує розбирання завалів, допомагає рятувальникам у пошуку поранених, повідомляє про вибухонебезпечних матеріалів, веде просвітницьку роботу. З появою зброї масового ураження система цивільна оборону стає необхідною ланкою в управлінні обороною, оскільки заходи цивільної оборони допомагають позбутися зайвих жертв серед цивільного населення і уникнути паніки, яка може негативно вплинути на обороноздатність окремої ділянки оборони.

Зроблено висновок про те що територіально оборона це один з засобів запобігти або ускладнити дії супротивника, якщо він вдасться до зовнішньої агресії. Ворог буде знати, що в нього немає переваг фактору раптовості і що державний механізм не буде паралізований у разі його вторгнення. Супротивнику буде складно пройти жоден міст, його зустрінуть засітки на

кожному перехресті з будь якого вікна чи будівлі. А за цей час будуть розгорнуті основні сили української армії.

Тому агресор сто разів подумає. Не менш важливе завдання – підтримувати порядок та безпеку на флангах і в тилу, контролювати усі комунікації. Це дозволить концентрувати сили армії на пріоритетних напрямках. Коли сотні тисяч цивільних громадян будуть підготовлені, знатимуть свій маневр поблизу свого ж дому і зможуть протягом лічених годин вийти на позиції – це створить нову якість оборони.

З’ясовано, що логістика відіграє ключову роль у розгортанні військового потенціалу держави. Таким чином, інтеграція до логістичної структури країн НАТО може покращити ситуацію з логістикою на фронті.

Проаналізовано ситуацію з військово-повітряними силами України. Зроблений висновок, що з бойовими і транспортними гелікоптерами ситуація є критичною, як з бойовими літаками зараз на озброєнні налічується приблизно 110 гвинтокрилів різного зразка, в основному це багатоцільові Мі 8 та штурмові Мі 24. За роки незалежності втрачено, списано, продано і розібрано на деталі 90% бойових і транспортних гелікоптерів які були приписані повітряним силам України. Таким чином Україна у період з 2005 по 2014 втрачала свій військовий потенціал що стосується військової техніки і авіації що з стосовно військово морських сил України значну кількість кораблів було втрачено під час анексії Криму, але після 2014 року військовий потенціал країни почав відновлюватися.

Проаналізовано динаміку зростання зарплатні українського піхотинця. Зроблено висновок, що зарплати піхоти у 2022 році у порівнянні з 2014 році зросли неймовірно, як і повага суспільства до інституту армії зростала рік від року. Наприклад, за дослідженнями Київського міжнародного інституту соціології українській армії свідчить що ЗСУ довіряють біля 72% респондентів, що свідчить про підняття авторитету армії серед населення. Армія посідає перше місце серед усіх українських інституцій за даними Київського інституту соціологічних досліджень

У ході подальшого аналізу було з'ясовано, що ланцюгові темпи росту впали у 2004 році, але з 2005 по 2006 рік вони почали зростати у середньому на 45%, з 2007 по 2008 рік темпи росту ланцюгові від реалізації продукції військового характеру значно впали через світову фінансову кризу, яка викликала падіння зарплат робітників оборонного комплексу України. З 2009 по 2012 роки спостерігалось нестабільне зростання доходів держави від експорту озброєнь, але у 2013 році стався великий спад, що продовжився до 2018 року. Темпи приросту були нестабільними з вищевказаних причин. Таким чином, графіки і темпи росту доходів України від продажу військової продукції свідчать про періорієнтація ОПК на внутрішнє споживання. Така зміна сегменту ринку свідчить про відродження нашої армії.

Проаналізовано ряди динаміки витрат державного бюджету на оборону. З'ясовано, що динаміка витрат на оборону зростала з 1995 року по 2009 рік. Після 2009 року, у зв'язку з світовою економічною кризою, курс долара впав які і реальний склад витрат на оборону. З 2010 року по 2013 рік витрати на оборону продовжували зростати, але вже у 2014 році реальний склад витрат українського бюджету на оборону впав, у зв'язку з початком зброєного конфлікту на заході України, курс гривні просів. Зброєний конфлікт і початок АТО(ООС) вплинули на зростання витрат на оборону України, що зростали з 2014 по 2022 роки. Під час порівняльного аналізу виявлено, що Україна кардинально відстає від основних військових держав за витратами бюджету. Таким чином видно, що Україна рухається у напрямку інтеграції до НАТО, але за показниками зарплатні частково, а за показниками витрат бюджету не відповідає вимогам НАТО.

Зміна політичної орієнтації України та її зближення з ЄС допомогла покращити систему оборони України.

Розглянуто основні системи управління обороною різних країн НАТО, зроблено висновок, що у сфері національної безпеки ефективність прийняття управлінських рішень стала високою, що забезпечувало своєчасне реагування на нові загрози. Дії суб'єктів національної безпеки України на

початку загострення військово-політичної ситуації були неефективними. У сфері національної безпеки ефективність прийняття управлінських рішень була низькою, що не забезпечувало своєчасного реагування на нові загрози. Відсутність постійно діючого механізму моделювання та прогнозування як основи для прийняття рішень не допускала упередженості. Законодавство про національну безпеку та оборону не стосується загроз національній безпеці України і потребує перегляду чи уточнення. Політичне управління та реформування сектору безпеки та оборони здійснюються нерегулярно, без інтегрованої системи взаємопов'язаних нормативних актів, програм розвитку, планів та відповідних фінансово-логістичних систем. Корупція, гальмування дієвих реформ, а також суцільне розкрадання і продаж військового обладнання та техніки на експорт за часів до Революції Гідності така політика стала смертельно небезпечною для нашої обороноздатності від наслідків якої ми не оговтались до тепер.

Таким чином, можливо зробити висновок, що в усіх країнах без виключення при створенні системи національної оборони суттєву роль відіграють: військово- історичні традиції, географічний детермінізм, загальна площа земель (популяція населення), союзні міжнародні договори і союзники країни. У цілому склад та структура Системи Національної Безпеки носить однаковий характер та по своїм функціям та призначенню цю систему можливо поділити на Систему Оборони й сили безпеки. Для підготовки планів та подальшого прийняття ефективних рішень під час критичних ситуацій використовують інформаційно-аналітичні підрозділи. Враховуючи, що відповідно до вимог нормативних документів існує потреба створення Сервісних Центрів у різних полях діяльності країни та враховуючи стан створення систем реагування на кризові ситуації в Україні, доцільно створити на базі існуючої мережі Сервісних Центрів єдиної загальнодержавної пірамідально-ієрархічної мережі з елементами (складовими), які відповідають за окремі напрямки (сфери) діяльності держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII: станом 01 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата зверення 12.05.2022).
3. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI: станом 03 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата зверення 12.05.2022).
4. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII: станом на 24 лист. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата зверення 12.05.2022).
5. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР: станом на 07 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата зверення 14.05.2022).
6. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX: станом на 19 лют 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата зверення 15.05.2022).
7. Фролов В.С., Семененко В.М. Формування перспективної моделі організації оборон України. 2019. Наука і оборона Вип. 3. С. 3-9.
8. Загальний стан промисловості України URL: https://fru.ua/images/doc/analitics/2021/promyslovist_1_2021.pdf (дата зверення: 16.05.2022).
9. Кулицький С. Вугільна промисловість України: стан і проблеми розвитку в контексті національної безпеки . Україна: події, факти, коментарі. – 2019. – № 21. – С. 62–74.
10. Кременчугский нефтеперерабатывающий завод URL: <https://np.pl.ua/2019/07/na-kremenchuts-komu-npz-vpershe-pererobliat-naftu-iz-ssha/> (дата зверення: 19.05.2022).
11. Ситник Г. П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України : навч. посіб. Ч. 3 : Державна політика та основи стратегічного планування забезпечення національної безпеки. Київ : НАДУ, 2010. С. 55–61.

12. Давиденко О. І. Правовий статус Верховного представника ЄС із закордонних справ та безпекової політики. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2013. № 60. С. 415. З.

13. Сектор безпеки і оборони України : стратегічне керівництво та військове управління : монографія /Саганюк Ф. В. та ін., за ред. Руснака І. С. Київ : ЦЗ МО та ГШ ЗС України, 2018. 230 с.

14. National Security Decision–Making Structures and Security Sector Reform / Bearne Susanna, Olikier Olga, O'Brien

Kevin A., Rathmell Andrew. RAND Europe : web site. URL: https://www.rand.org/pubs/technical_reports/TR289.html (accessed: 23.05.2022).

15. Мельник С. Адміністрування національної безпеки й оборони органами військового управління у державах Азії (на прикладі Японії, Китаю, Південної Кореї). Актуальні проблеми правознавства. 2019. № 2(18). С. 55–60

16. Кондратов С. І. Про забезпечення координації дій, взаємодії та обміну інформацією при створенні державної системи захисту критичної інфраструктури. Київ : НІСД, 2018. 30с. URL:http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/21-grudnya-2018-Anal_tichnaDopov_dKDVO_priZK_-v_dkorig-format-bf848.pdf (дата звернення: 23.05.2022).

17. Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік: Указ Президента України від 11 травня 2021 року № 189/2021 : веб-сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1892021-38845> (дата звернення 28.05.2022)